

ISBN: 978-93-54754-24-8

THE EFFECT OF INFORMATION TECHNOLOGIES ON THE FORMATION OF YOUTH'S WORLD VIEW

Published by

Novateur Publication

466, Sadashiv Peth, M.S.India-411030
novateurpublication.org

Authors:

MAXMUDOVA AZIZA NUGMANOVNA
KODIROVA GULCHEHRA MUMINOVNA

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT TIBBIYOT UNIVERSITETI**

MAXMUDOVA AZIZA NUGMANOVNA

KODIROVA GULCHEHRA MUMINOVNA

"AXBOROT TEXNOLOGIYALARNING YOSHLAR DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHIDAGI TA'SIRI"

MONOGRAFIYA

Hindiston 2023

Mualliflar:

Maxmudova Aziza Nugmanovna- PhD, Dotsent Samarqand davlat tibbiyot universiteti Ijtimoiy va gumanitar fanlar kafedراس mudiri.

Kodirova Gulchexra Muminovna - Samarqand davlat tibbiyot universiteti Ijtimoiy va gumanitar fanlar kafedراس assistenti

Bugun global axborot makoniga real ko‘z bilan qarajak, jamoatchilikni xavotir va tashvishga solib kelayotgan muammolardan biri, shubhasiz, axborot makonida nosog‘lom manfaatlar, ziddiyat va qarama- qarshiliklar ta‘siridagi agressiv, milliy axborot makonimizga, ma‘naviy qadriyatlarimizga va barkamol avlodni tarbiyalashdek ezgu g‘oyamizga mutlaqo zid bo‘lgan axborotlar oqimining kirib kelayotganidir. Axborot sohasi liberallashayotgan bir paytda, uzoq va yaqin mintaqalardagi turli xil siyosiy, mafkuraviy va boshqa kuchlar o‘zlarining chirkin manfaatlari yo‘lida ommaviy kommunikatsiya vositalaridan foydalanib, axborot erkinligini suiiste‘mol qilib, axborot tahdidlari orqali hali ongi va hayotiy qarashlari shakllanib ulgurmagan farzandlarimizni chalg‘itish, ularning ongi va qalbini egallash yo‘lidagi harakatlarni kuchaytirayotgani sir emas.

Monografiya oliy ta‘limda o‘qiydigan barcha mutaxassis va nomutaxassis talabalari uchun mo‘ljallangan.

Taqrizchilar:

Muxamedova Z.M. –Toshkent davlat stomatologiya instituti professori

Samieva G.U. – Samarqand davlat tibbiyot universiteti professori

Usmanova L.R. – Samarqand davlat tibbiyot universiteti PhD, dotsent v.b.

Mas‘ul muharrir:

Samadov A.R.- Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti professori.

MUNDARIJA

KIRISH	3
I. BOB. AXBOROT, BILIM VA AXBOROTLASHGAN JAMIYATNI NAZARIY-METODOLOGIK MASALALARI	8
1.1. Fan va falsafa “axborot” tushunchasining mazmun mohiyati	8
1.2. Axborot texnologiyalarining genezisi va evolyutsiyasi	19
1-bob bo‘yicha xulosalar	30
II. BOB. AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI YOSHLAR TAFAKKURIGA DESTRUKTIV TA’SIRI: AXBOROT MADANIYATI	32
2.1. Yangi O‘zbekistonda yoshlarning axborot madaniyati	32
2.2. Globallashuv davri informosferada yoshlar dunyoqarashini vayronkor g’oyalardan himoyalash muammosi	42
2-bob bo‘yicha xulosalar	53
III. BOB. YANGI O‘ZBEKISTONDA AXBOROTLASHUV, RAQAMLASHTIRISHNING: MUAMMOLARI VA YECHIMLARI	54
3.1. Global axborot urushi davrida ma’naviy tahdidlarga qarshi kurash mexanizmlari	54
3.2. Informatsion jamiyatda yoshlar mafkuraviy immunitetini shakllantirish muammolari	63
3-bob bo‘yicha xulosalar	71
XULOSA	74
ADABIYOTLAR RO‘YHATI	76

KIRISH

Bugungi kunda mamlakatimizning ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy hayotidagi o'zgarishlar jamiyat va davlat hamda uzliksiz ta'lim tizimi oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda. Bulardan biri respublikamiz fuqarolarini va yoshlarini axborot xavfsizligini ta'minlash muammosidir. Mamlakatimizda axborot jamiyatini shakllanishi, axborot erkinliklari, axborot ko'lamining ortib borishi, birinchi navbatda axborot xavfsizligi tahdidini keltirib chiqarmoqda¹.

Dunyoning ko'pgina ilmiy markazlari tomonidan axborot texnologiyalarining yoshlar dunyoqarashini shakllanishidagi ta'siri masalasi, bugungi kunga kelib, zamonaviy "axborot asri"da ustuvor yo'nalishga aylantirish muammolari har tomonlama tatqiq etilmoqda. Axborotlashgan jamiyatda axborot texnologiyalarining yoshlar dunyoqarashiga ta'siri va vayronkor g'oyalarga qarshi kurashda mafkuraviy immunitetni shakllantirish muammosi tobora ahamiyat kasb etib bormoqda.

Respublikamizda yoshlarni axborot xavfsizligini ta'minlash, zararli axborotlar tahdidini bartaraf etish muammosining me'yoriy huquqiy asoslari 2002-yil 12-dekabrda O'zbekiston Respublikasining "Axborot erkinliklari prinsiplari va kafolatlari to'g'risida"gi, 2003-yil 11-noyabrda O'zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to'g'risida"gi, 2016-yil 16-sentyabrda O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi qonunlarida o'z aksini topgan. Milliy qonunchiligimizda yoshlarni nosog'lom axborotlardan himoyalash mexanizmlari mavjud. Misol uchun, "Yoshlarga oid davlat siyosatining asoslari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunida yoshlar orasida odob-ahloqni buzishga, shu jumladan, zo'ravonlik, hayosizlik va shafqasizlikni targ'ib qilishga qaratilgan har qanday xatti-harakatlar, "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonunda esa behayollik, shafqasizlik va zo'ravonlik haqida hikoya qiluvchi, inson qadr-qimmatini tahqirlovchi, bolalarga

¹ O'zbekiston Respublikasining Prezidentining «Axborot texnologiyalari va kommunikasiyalarining joriy etilishini nazorat qilish, ularni himoya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ 4028 qarori /2018 yil 22 noyabr // <https://lex.uz/docs/-4071401>

zararli ta'sir ko'rsatuvchi va huquqbuzarliklar sodir etishlariga sabab bo'luvchi adabiyotlarni tarqatish, filmlarni namoyish etishning taqiqlanishi belgila qo'yilgan. Axborot sohasida yagona davlat siyosati ro'yobga chiqarilishining samaradorligini oshirish, telekommunikasiya, axborot va kiberxavfsizlikni ta'minlash sohasidagi nazorat tizimini yanada takomillashtirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 21-noyabrdagi PQ-4024 "Axborot texnologiyalari va kommunikasiyalarining joriy etilishini nazorat qilish, ularni himoya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" qarori qabul qilindi.

Salbiy axborotlar ta'siridan himoyalanih, shaxsni axborot xavfsizligini ta'minlash muammosi ustida tadqiqot ishlarini olib borgan mualliflar asosan zararli axborotlarning bolalar ongiga, ularni xulq atvoriga, ruxiyatiga ta'sirini salbiy oqibatlarini o'rganganlar. Zararli axborotlar tahdidini bartaraf etish metod, vosita va shakllari borasidagi tadqiqotlar olib borilmaganligini ko'rishimiz mumkin.

Shunday qilib, yoshlar dunyoqarashi shakllanishi jarayonida vayronkor axborotlar tahdidini bartaraf etishning mafkuraviy shart sharoitlari muammosining dolzarbligi qator obyektiv qarama-qarshiliklarni hal etishni talab etmoqda:

– ijtimoiy-siyosiy xarakterdagi – o'zining axborot xavfsizligini ta'minlay oladigan, kasbiy faoliyatida zararli axborot ta'siridan himoyalana oladigan, mutaxassislar bilan jamiyatning ijtimoiy buyurtmasi va ta'lim-tarbiya muassasalarining ushbu vazifalarni hal etishdagi imkoniyatlari o'rtasidagi;

– ilmiy-nazariy xarakterdagi – ta'lim-tarbiya jarayonida vayronkor axborotlar tahdidini bartaraf etishning mafkuraviy shart sharoitlarini yaratish va yetarli darajada nazariy jihatdan ishlab chiqilmaganligi o'rtasidagi;

– ilmiy-metodik xarakterdagi - ta'lim-tarbiya jarayonida zararli axborotlar tahdidini bartaraf etishning pedagogik shart sharoitlarini yaratish va ushbu jarayonini yetarli darajada mazmuniy-uslubiy jihatdan ishlab chiqilmaganligi.

Yuqoridagi qarama-qarshiliklarni hal etish mazkur monografiya mavzusining dolzarbligini yana bir bor ko'rsatmoqda.

Bugungi globallashuv sharoitida axborot texnologiyaning yoshlar dunyoqarashini shakllanishidagi ta'sirini paradigmal jihatlarini amaliy falsafiy nuqtai nazaridan ochib berish hamda vayronkor g'oyalarga nisbatan immunitetni shakllantirish yuzasidan taklif-tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Zamonaviy axborot jamiyati davrida "Axborot texnologiyalarining yoshlar dunyoqarashiga ta'siri"ni o'rganish, tahlil qilish va rivojlantirish faol ilmiy-falsafiy ahamiyatga ega bo'lmoqda. Dunyoning ko'pgina ilmiy markazlari tomonidan axborot texnologiyalarining zararli oqibatlarini o'rganish, o'zgaruvchan zamon talablari asosida immunitetni shakllantirish ishlari amalga oshirilmoqda. Buning uchun axborotlashgan jamiyatni shakllantiruvchi davlatlar uchun ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlarning xususiyatlari, ijtimoiy jarayonlarning yangi mexanizmlari, axborotlashgan jamiyatda yoshlar mafkuraviy immunitetini shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etib bormoqda.

Xorij olimlaridan S.A.Modesov², V.A.Andreev³, N.Viner⁴, L.P.Svitich⁵, L.Popov⁶, R. Eshbi⁷lar o'z asarlarida axborot texnologiyalarning yoshlar dunyoqarashiga ta'siri muammosini o'rganishgan.

Mustaqillik yillarida axborot texnologiyalarning yoshlar dunyoqarashiga ta'siri, uning zararli oqibatlari muammolarining tahlili O'zbekistonlik olimlar, jumladan J.Yaxshilikov, N.Muhammadiyev, Sh.Negmatova, N.Shermuhammedova, A.Muxtorov, G.G'afforova, Sh.S.Qo'shoqov va boshqalarning tadqiqotlarida axborotlashgan jamiyatning ayrim qirralari o'rganilgan.

I. BOB. AXBOROT, BILIM VA AXBOROTLASHGAN JAMIYATNI NAZARIY-METODOLOGIK MASALALARI

² Медесов С.А. Информационное пространство как фактор геополитической конкуренции. -М.1997.

³ Андреев.В.И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития. 3-е изд. / В.И. Андреев. Казан: ТСентр инновационных технологий, 2004.

⁴ Винер Н: Кибернетика и общество. -М.: Наука, 1991

⁵ Свитич Л.П. Социальная информатология. -М.: Алгоритм, 2000.

⁶ Попов Л. Информатология и информационная политика. -М.: Луч, 1999.

⁷ Эшби Р. Массовая информация: стратегия и тактика потребления; -М.: Дело, 1993.

1.1. Fan va falsafa “axborot” tushunchasining mazmun mohiyati

Ma'lumki, insoniyat jamiyati paydo bo'lganidan beri odamlar axborotni qabul qilish, tarqatish va undan foydalanish zaruriyatini his qilganlar. Albatta, qadimgi davrlarda bu jarayon juda oddiy ko'rinardi. Dunyoning rivojlanishi bilan u murakkablashdi, jamiyat hayotida axborotning roli ortdi. Bizning davrimizni “axborot asri” deb atasa ajabmas. Ayni damda mutaxassislar har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi bilan bir qatorda mudofaa qobiliyati ham axborot tizimi va texnologiyalariga bog'liq ekanini ta'kidlamoqda. Ayni paytda jamiyat hayotining turli sohalarini kompyuterlashtirish, elektron kommunikatsiyalar, elektron ma'lumotlar bazalari, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, yoshlarning xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatishga yo'naltirilgan yangi “axborot”lar, ularni korrupsiyaga solishning ijobiy natijalari bilan birga, Ta'kidlash joizki, “qurol”ning ta'siri kuchaymoqda. Bu, o'z navbatida, bizni mamlakatimiz axborot resurslari va telekommunikatsiya tarmoqlaridan noqonuniy maqsadlarda foydalanishdan himoya qilish, ularning benuqson ishlashini ta'minlash choralarini ko'rishga undaydi.

Tabiat taraqqiyotida insoniyatning tajriba va bilimlarni to'plashi axborotning rivojlanishi bilan birga kechadi. Axborot lotincha "information" so'zidan olingan bo'lib, biror narsani tushuntirish, bayon qilish yoki biror narsa yoki voqea haqida xabar berish degan ma'noni anglatadi.

“Axborot” tushunchasini tushunish uchun nafaqat gnoseologik va metodologik, balki ijtimoiy-falsafiy jihatlarini ham tahlil qilish kerak. Axborotlashgan jamiyatda kompyuter, axborot, telekommunikatsiya va muhandislik texnologiyalarining yuqori darajada rivojlangan bo'lishi kerak. Axborotlashgan jamiyatning eng muhim xususiyati, bu odamlarning toboro kengroq doiradagi axborotdan foydalanish imkoniyatlarini oshirishdir. Axborot jamiyatining shakllanishi axborot va bilimning axborot asrida strategik resursga aylanishidan kelib chiqadi.

Axborot turli sohalarda turlicha tushunib kelinadi. Masalan, dehqon uchun axborot – ertangi ob-havo, yerning ozuqa bilan to‘yinganligi yoki yetishtirilgan mahsulotning bozordagi narxi; tibbiyot hodimlari uchun – bemorning kasallik tashhisi, dori-darmonlar; muhandislar uchun – texnika va texnologiyalar; o‘quvchi uchun – fanlardan olayotgan ma’lumotlari. Boshqa sohalarda ham o‘z soharlari bilan bog‘liq bo‘lgan ma’lumotlarni axborot sifatida qabul qiladilar. Demak, inson doimo axborot bilan ish ko‘rib kelgan.

Inson yashaydigan dunyo turli moddiy va nomoddiy ob'ektlardan, shuningdek, ular o'rtasidagi o'zaro ta'sir va o'zaro ta'sirlardan, ya'ni jarayonlardan iborat. Sezgilar, turli asboblardan va boshqalar yordamida qayd etilgan tashqi olamning dalillari ma'lumotlar deyiladi. Axborot muayyan muammolarni hal qilishda zarur va foydali deb hisoblansa, axborotga aylanadi. Shuning uchun ma'lumotlar u yoki bu sabablarga ko'ra ishlatilmaydigan yoki texnik vositalar bilan qayta ishlanadigan, saqlanadigan yoki uzatiladigan belgilar yoki qayd etilgan kuzatuvlar sifatida qaralishi mumkin. Agar biror narsa haqidagi mavhumlikni kamaytirish uchun foydalanilsa, ma'lumotlar ma'lumotga aylanadi. Shuning uchun ham amalda foydali, ya'ni foydalanuvchi bilimni oshiradigan axborotnigina axborot deb atash mumkin. Misol uchun, agar siz telefon raqamlarini qog'ozga ma'lum tartibda yozsangiz va uni kimgadir ko'rsatsangiz, ular buni ma'lumotga ega bo'lmagan ma'lumot sifatida qabul qiladilar. Biroq, har bir telefon raqamidan oldin ma'lum bir korxonaga yoki tashkilot nomi, uning faoliyat turi, oldingi ma'lumotlar ma'lumotga aylanadi.

Axborot nazariyasi asoschilaridan biri amerikalik Klod Shennon axborotni narsalar haqidagi bilimimizdagi noaniqlikni bartaraf etish deb hisoblaydi. Kibernetika fanining asoschisi Norbert Viner ma'lumotni o'zimiz va his-tuyg'ularimiz tashqi dunyoga moslashuvimiz mazmunining ifodasi⁸ – deb qaraydi.

⁸ Ayupov.L. Kibernetik axborot ko'rsatkichlar. T.: "Fan", 1973. – B.85.

Axborotga olimlar tomonidan yuqoridagi kabi ta'rif berishga urinishlar ko'p bo'lgan. Lekin, axborot tushunchasiga har tomonlama ilmiy asoslangan ta'rif berish mumkin emas, chunki u juda ko'p ma'nolarni o'z ichiga oladi.

N.Venir: "Axborot – tashqi olamga ko'nikish jarayonida undan olingan mazmuni ifodalashdir"⁹, (Bu yerda axborot tashqi olamini aks ettirish (gnoseologik jihat) va adaptatsiya (unga ko'nikish) deb ifodalanadi), L.Popov: Axborot kommunikatsiya va aloqa jarayonidagi noaniqlikning bartaraf qilinishi"¹⁰, – deb hisoblaydi. (Bu ta'rifda asosan axborotning falsafiy-psixologik (kommunikatsiya, aloqa) tomoniga e'tibor qaratiladi).

R.Eshbi: "Axborot – strukturalarning me'yori, yangilik, originallik"¹¹, S.Mol: "Axborot – tanlash ehtimolligi"¹², L.G.Svitich: "Axborot tushunchasi ko'p ma'noga ega. Lekin umumiy falsafiy, metolingvistik ma'noda patinsial, keng yoritilgan real mohiyatlarning majmui"¹³, – degan ta'riflarni berishgan. Bular ichida axborotning eng sodda klassik ta'rifi bu – ma'lumot berishdir.

Yuqoridagilardan ham ko'rinib turibdiki, axborot mazmuni va tushunchasiga berilgan ta'riflar xilma-xilligi bilan ajralib turadi.

Umuman olganda bugungi kunda axborot tushunchasini kundalik hayotda qo'llayotgan kishilar:

- axborot – unga moslashish jarayonida tashqi dunyodan olingan mundarijani anglashdir;
- axborot – jarayon davomida noma'lumlikni bartaraf etadigan kommunikatsiyadir;
- axborot – xilma-xilligini yetkazishdir;
- axborot – originallik yangilikdir;
- axborot – tizimning murakkabligi chorasidir;
- axborot – tanlash ehtimolidir;

⁹ Винер Н: Кибернетика и общество. –М.: Наука, 1991. –с.620.

¹⁰ Qarang: Попов Л. Информациология и информационная политика. –М.: Луч, 1999. –с.27.

¹¹ Qarang: Эшби Р. Массовая информация: стратегия и тактика потребления; –М.: Дело, 1993. –с.469.

¹² Qarang: Мол С. Информационное воздействие в современном итре. –М.: Крымский мост, 2004. – с.484.

¹³ Qarang: Свитич Л.П. Социальная информациология. –М.: Алгоритм, 2000. –с.250.

– axborot – xilma-xillikni aks ettirishdir, degan ma’nomalarni anglatish uchun ishlatadilar. Ko‘rinib turibdiki, axborot tushunchasi bugungi kunda global ma’no kasb etmoqda. U inson tafakkuriga ta’sir o‘tkazuvchi, insoniyat hayoti va taqdirini u yoki bu tomonga burib yuboruvchi, goh salbiy, goh ijobiy mohiyat kasb etuvchi vositaga aylandi¹⁴.

Farobiy “Ilm va fanning fazilatlari” risolasida tabiatni bilish jarayonini cheksizligini, bilim bilmaslikdan bilishga, sababni bilishdan oqibat bilishga, sifatlardan mohiyatga qarab borishini va buning asosida, ilmning borgan sari ortib, chuqurlashib borishini ta’kidlaydi. Allomaning aytishicha, odamning iptidosida avvalo “oziqlanish talabi” paydo bo‘lib, unga ko‘ra odam ovqatlanadi. Shundan so‘ngi talablar “tashqi talablar” bo‘lib, ular bevosita tashqi ta’sir natijasida sezgi a’zolari orqali vujudga keladi. Mazkur “tashqi talablar” 5 turlidir: teri-badan sezgisi; ta’min bilish sezgisi; hid bilish sezgisi; eshitish sezgisi; ko‘rish sezgisi.

Kundalik hayotimizda biz axborotni atrof-muhitdan (tabiatdan yoki jamiyatdan), sezgilarimiz orqali qabul qiladigan va tushunadigan har qanday ma'lumot deb tushunamiz. Biz tabiatni kuzatish, odamlar bilan muloqot qilish, kitob va gazeta o'qish, teleko'rsatuvlarni tomosha qilish orqali ma'lumot olamiz. Matematik ma'lumotni kengroq tushunadi. Bu fikrlash orqali xulosalar natijasida olingan bilimlarni ham o'z ichiga oladi. Boshqa soha xodimlari ham ma'lumotni o'ziga xos tarzda sharhlaydilar.

Farobiy fikrlaridan kelib chiqib axborotni qanday tushunish mumkin degan savolga quyidagicha javob berish mumkin:

AXBOROT deganda biz barcha sezgi a’zolarimiz orqali borliqning ongimizdagi aksini yoki ta’sirini, bog‘liqlik darajasini tushunamiz.

Demak, axborot - bu turli vositalar va sezgi a’zolarimiz orqali bizga yetib boruvchi va ongimizga ta’sir etuvchi mavjud narsa yoki jarayonlarning holati, xossalari va boshqa xususiyatlari, shuningdek, bu ma’lumotlarning ongimizdagi

¹⁴ Qarang: Muhammad Amin Yahyo. Internetdagi tahdidlardan himoya. –T.: “Movarounnahr”, 2016. – B.206.

boshqa ma'lumotlar bilan bog'lanishi haqidagi ma'lumotlardir. Demak, INSON borliqning bir bo'lagi ekan, u o'zi haqida ham ma'lumot oladi (og'riq, isitma, charchoq va hokazo). Shunga asoslanib aytishimiz mumkinki, biz hozirgacha to'plagan barcha ma'lumotlar axborotdir, axborotlar bog'langanda esa bilimni ifodalaydi.

Shunday qilib, axborot turli sohalarda turlicha tushuniladi. Ammo axborotning umumiy jihatlari ham bor, ya'ni ular beshta muhim xususiyatga ega. Bular axborotni yaratish, qabul qilish, saqlash, qayta ishlash va uzatish xususiyatlari.

Jamiyatni axborotlashtirish – yuridik va jismoniy shaxslarning axborotga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish uchun axborot resurslari, axborot texnologiyalari hamda axborot tizimlaridan foydalangan holda sharoit yaratishning tashkiliy ijtimoiy iqtisodiy va ilmiy – texnikaviy jarayonidir.

Jamiyatni axborotlashtirish jarayoni quyidagi qator muammolarning hal etilishini talab etadi:

1. Hisoblash texnikasi vositalarini jamiyat faoliyatining barcha tarmoqlariga tadbiq qilish.
2. Jamiyat a'zolarini hisoblash texnikasi vositalaridan samarali foydalanishga o'rgatish.
3. Jamiyat a'zolarining turli xil ehtiyojlarini qondirishda axborot resurslaridan to'la va samarali foydalanishlarini ta'minlash.

Axborotlashgan jamiyat – jamiyatning ko'pchilik a'zolari axborot, ayniqsa oliy shakli bo'lmish bilimlarni ishlab chiqarish, saqlash, qayta ishlash va amalga oshirish bilan band bo'lgan jamiyatdir.

Axborot jamiyati - jamiyat a'zolarining aksariyati axborotni, ayniqsa, bilimning eng yuqori shaklini ishlab chiqarish, saqlash, qayta ishlash va sotish bilan shug'ullanadigan jamiyat.

Globalashuv sharoitida mintaqalar va mamlakatlar o'rtasidagi aloqalar va o'zaro ta'sirlar kuchayib boraverar ekan, unda yoshlar ma'naviyati, ayniqsa, ularning axloqiy qiyofasini shakllantirish zamonaviylikni tarixiylik bilan

uyg'unlashtirishni taqozolaydi. Sodir bo'layotgan o'zgarishlarga qanchalik qarshilik ko'rsatmaylik inson erisholmagan manzil doimo qiziqarli hisoblanadi. Zero globallashuv jarayonining asosiy sub'ekti va harakatlantiruchi kuchi muayyan g'arazli maqsadlarni ko'zlar ekan, milliy ma'naviyat va qadriyatlarga tayangan an'anaviy tafakkur tarziga zarba berish va yoshlarni g'arbona andozadagi qolipga solish va ular ustidan hukmronlik qilishga intilaveradi. Shunday global ta'sirlar telekommunikatsiyalar, internet tizimidagi saydlar orqali yoshlarimiz ongi va ma'naviy-axloqiy qiyofasiga kuchli salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Davlatimiz madaniy-ma'naviy mustaqilligini ta'minlashda sharqona odob, axloq, milliy qadriyatlar, urf-odat va an'analarimiz asosida tarbiyalash nihoyatda katta ahamiyat kasb etadi¹⁵.

Jamiyat rivojlanib borgan sari uning axloqiy tizimi ham o'zgarishlarga ehtiyoj sezadi. Yurtimizning hozirgi rivojlanish bosqichida yoshlarimizning ongi, dunyoqarashi, ma'naviy-axloqiy jihatlarining shakllanishida bunday xatolarga yo'l qo'yish mumkin emas. Demak, hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy hayotida ijtimoiy-gumanitar va boshqa fanlar oldida ulkan vazifalar turibdi. Bu vazifalar esa, yoshlarni ma'naviy kamolot sari yetaklash, axloqiy jihatdan yetuk kishilar qilib tarbiyalashdir. Xulosa qilib aytganda, globallashuvni to'siq qo'yib, chegara tortib ushlab bo'lmaydi. Hindistonlik mashhur davlat arbobi Mahatma Gandining qo'yidagi so'zlarida: "Men uyimning darvoza va eshiklarini doim yopiq ushlab turolmayman, chunki uyimga kirish uchun menga toza havo kerak. Shu bilan birga ochiq eshik-derazalardan kirib kelayotgan havo uyimni ag'darib, oyog'imdan yiqitishini istamayman" shuning uchun ham, milliy istiqlol g'oyasi bugungi globallashuv jarayonida uyimizni, hayotimizni toza havo bilan ta'minlab, ayni paytda, "dovullar"dan saqlash omili ekanligini anglashimiz zarur.

¹⁵ "O'zbekiston Respublikasi Aloqa, axborotlashtirish va telekommunikatsiya texnologiyalari davlat qo'mitasini tashkil etish to'g'risida" 2012-yil 16-oktabrdagi PF-4475-son O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni. // <https://lex.uz/acts/-2105019?ONDATE=19.12.2012%2000>

Shaxs jamiyatda va uning a'zolari orasida muayyan harakatda bo'lgan ma'lumotlar, xabarlar, maxsus bilimlar, ommabop axborotlarga ega bo'lgan taqdirdagina o'z davrining ziyoli kishisi sifatida shakllanadi. Shuningdek, yuqoridagi axborot vositalari mazmuni, mohiyatini bilish va ulardan o'z faoliyatida informatsion yondashishi asosida samarali foydalana olish axborot madaniyatini tashkil etadi¹⁶. Axborot madaniyat shakllanishi esa axborotning azbukasidan ya'ni uning boshlang'ich asoslaridan boshlanadi. Bu dastlabki davr insoniyat axborot madaniyatining shakllanishi va evolyutsiyasini o'z ichiga oladi. Insoniyat axborot madaniyatining shakllanishi va rivojlanishi o'zining birlamchi manbalarini ana shu dastlabki negizlardan oladi va tobora kengayib, rivojlanib borayotgan axborot tizimlari, vositalari, fan va amaliy yutuqlar asosida ma'lum darajaga ko'tariladi. Shu ma'noda axborot kitob yoki ma'ruzaning yakunlashi emas, aksincha ana shu axborot manбайдan olingan yangilik, axborot mazmun-mohiyatiga nisbatan uning yuqori bosqichidir. Axborot madaniyati, bevosita axborot manbai uchun mas'ulligi va uni samarali boshqarishida namoyon bo'ladi. Bu yerda shaxsning intellektual qobiliyati, uning bilimi muhim ahamiyat kasb etadi. Shaxs dunyoqarashi, layoqati namoyon bo'ladi. Shunday qilib, shaxsning axborot madaniyati tushunchasining mohiyati, tarkibiy elementlari, evolyutsion tendensiyasi, axborot aloqa tizimlari bilan bevosita bog'liqligi kabi ko'plab masalalarni tadqiq etish uning muhim qismini tashkil etadi. Ta'kidlash lozimki, ommaviy axborot vositalari shaxsning ijtimoiy ongi, tafakkuri va dunyoqarashini shakllantirish va rivojlantirishda asosiy omil, bo'lib obyektiv va subyektiv asoslarga ega. Birinchidan, shaxsning globallashuv sharoitida yuz berayotgan jiddiy o'zgarishlar zamonaviy axborot madaniyatining ma'naviy, g'oyaviy mafkuraviy negizini tashkil etib, jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy hayotida muhim o'rin egallaydi. Ularning ijtimoiy-iqtisodiy voqelikka kirib kelishida axborot tizimi, vositalari va texnologiyasi faol ishtirok etadi. Zero XXI asrda biron bir mamlakat yoki hudud taraqqiyotni tezkor axborot almashuvisiz tasavvur

¹⁶ Гриняев, С.Н. Интеллектуально противодействие информационному оружию Текст / С.Н. Гриняев. -М. СИНТЕГ, 1999. - 232 с.

etib bo'lmaydi. Shu ma'noda axborotlashuvni geosiyosiy jarayonlar bilan bog'lanib ketayotganligini ham kuzatish mumkin. Bu borada Rossiyalik faylasuf S.A.Modesovning quyidagi fikrlarini keltirish o'rinli. uning fikricha, "axborotlashgan makon yangidan-yangi geosiyosiy munosabatlardagi raqobatni shakllantirib, ya'ni jahon tartiboti jarayonida ayrim davlatlarda axborotlashtirishni takomillashtirish asosida kattaroq mavqega ega bo'lib boradi"¹⁷.

Bugungi globallashuv davrida axborotga talab har qachongidan ham kuchli. Binobarin, xolis va haqqoniy axborotni tarqatish, aholining ushbu mahsulotga bo'lgan talabini qondirish bugungi kunda har qachongidan ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Mafkuraviy bo'shliq borligi sababli turli oqimlarga kirib ketishmoqda. Yoshlar hayoti va tarbiyasiga katta havf solayotgan, butun jahonda balo-qazodek tarqalib borayotgan bunday xurujarga qarshi kurashish hayotiy-amaliy ahamiyatga ega. Ma'lumki, demokratik jamiyatda ommaviy axborot vositalari, televidenie va radio insonlarga xolis va haqqoniy axborot yetkazuvchi, insonparvarlik qarashlari, ilg'or g'oyalarni ifodalovchi erkin minbar sifatida qaraladi. Aslida shunday. Bugungi kunda global o'zgarishlar, iqtisodiy taraqqiyot, inson ongini lol qoldiradigan ilm-fandagi yangiliklar va ixtirolar ommaviy axborot vositalari orqali ma'lum bo'lmoqda. Demak, ommaviy axborot vositalari, matbuot ezgulikka xizmat qiladi. Lekin, afsuski, o'tgan asrning oxirlarida, XXI asrning ilk yillarida biz G'arb matbuotida tilga olgan yaxshilikka xizmat qilish o'rniga, boshqa buyurtma qilingan "yaxshi"larga xizmat qilish holatlari uchramoqda.

Aholini xolis va haqqoniy axborotga ega bo'lishini ta'minlash, yurtdoshlarimizning ma'naviy saviyasini, bilim va dunyoqarashini oshirish, shu bilan birga, yosh avlodni vatanparvarlik ruhida, umuminsoniy qadriyatlarga hurmat shukuhida tarbiyalashga qaratilgan ma'lumotlarni global

¹⁷ Модесов С.А. Информационное пространство как фактор геополитической конкуренции. - М.1997.-с.16-17

tarmoq orqali tarqatib borishni din sohasidagi tashkilotlar oldida turgan yana bir muhim vazifa sifatida qayd etish mumkin.

Shu o‘rinda buyuk alloma Abu Rayhon Beruniy merosiga oid ba’zi fikrlarga e’tibor qaratmoqchimiz. Alloma ming yil avval shunday yozgan edi: “Xabarlar tufayli haqiqat va botil rang oladi. Chunki turli xalqlar o‘rtasida erishish uchun ko‘plab janjal va nizolar mavjud. Shunday odamlar borki, muharrirlik tabiati yolg‘on xabar tarqatishga singib ketgan, go‘yo vazifa o‘zinikidek, xabar tarqatmasdan tinchimaydi. Bu odamlardan va ularning buzilgan ko‘rinishidan kelib chiqadi”.

Ko‘ryapsizmi, bundan o‘n asr avval yashab o‘tgan bobolarimiz bugungi voqelik bilan, ayniqsa, o‘zini adolatparvar, inson huquqlari himoyachisi, sodda qilib aytganda, “jurnalist” deb ataydigan ayrim kimsalar bilan bahslashardi. Rivojlangan mamlakatlar axborot xavfsizligi masalalariga katta ahamiyat beradi. Hozirgi vaqtda xalqaro aloqalar yangi axborot texnologiyalari asosida shakllanayotganligi sababli axborotni himoya qilish va yoshlarning axborot xavfsizligini ta’minlash jamiyat oldidagi eng muhim vazifalardan biriga aylanib bormoqda. “Bugungi kunda insoniyat qo‘lidagi qurollar Yerni bir necha bor yo‘q qilish uchun yetarli. Buni hammamiz bilamiz. Ammo hozirgi zamonning eng katta xavf-xatarlari odamlarning qalbi va ongini egallash uchun uzluksiz mafkuraviy kurashdir. Endi yadro maydonlarida emas, mafkuraviy maydonlarda kechayotgan janglar ko‘p narsani hal qiladi”. Bunday kurashda eng samarali qurol bu axborotdir. Shu sababli, axborotdan o‘z maqsadlari uchun foydalanish istagi tobora kuchayib bormoqda. Axborotni uzatish, qayta ishlash va to‘plash bosqichlari o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lgani uchun ham muhimdir. Ya’ni, axborot insoniyatning oddiy, kundalik ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan harakatlarining asosi, shuningdek, dunyo davlatlarining insoniyat taqdiriga daxldor qarorlari manbai hisoblanadi. Bu esa, o‘z navbatida, mafkuraviy ta’sir imkoniyatlarini yanada kengaytiradi”¹⁸.

¹⁸ O‘quvchi va o‘qituvchilar o‘rtasida internet va axborot xurujlarini oldini olish bo‘yicha metodik tavsiya.

Axborot va yoshlar ma'naviyatining globallashuvi, har qanday axborot oqimining yoshlar ma'naviyatiga ta'siri, zararli axborot tahdidi haqida gapirganda, eng avvalo, jamiyatimiz va davlatimizning milliy xavfsizligi yotligini hisobga olishimiz kerak. bu masalaning markazida. Chunki bu mavzu haqida gapirganda, avvalo, ikkita savol mavzuning dolzarb mazmuniga aylanadi: birinchisi, axborot oqimi – mafkuraviy tahdid; ikkinchisi – yoshlar ma'naviyati, ya'ni yoshlarimizda turli ma'lumotlarga nisbatan shakllangan immunitet masalalari¹⁹.

Gap shundaki, axborot oqimi aniq maqsadga qaratilgan. Uning yoshlarimizga qanchalik ta'sir qilishi uning oldiga qo'yilgan maqsadga qanchalik puxtalik bilan yo'naltirilganligiga bog'liq. Tabiiyki, axborot oqimlarining salbiy ta'siri ularda shakllangan mafkuraviy himoya tizimining mukammalligiga bog'liq. To'g'ri, birinchidan, hamma ham bir xil rivojlangan qobiliyatlarga ega emas. Biroq, bu qobiliyatlarning shakllanishi, kognitiv qobiliyatlarning shakllanishi insonning tug'ilishidan boshlab shaxsning shakllanishigacha davom etadi. Xususan, ma'lum bir yosh ko'p kitob o'qishi, o'z yurti tarixini o'rganishi, urf-odatlariga hurmat ruhida tarbiyalanishi, bir so'z bilan aytganda, milliy e'tiqod – milliy g'ururni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. O'z xalqining qadriyatlarini qadrlaydigan, o'z tarixini biladigan, o'z vataniga e'tiqodi shakllangan yoshlar axborot oqimlari ta'siriga tushib qolish ehtimoli kamroq. Chunki bunday yoshlarning o'ziga xos psixologiyasi, muammoga o'ziga xos yondashuvi bor. U har qanday ma'lumot ortidagi aniq maqsadni o'rganishni boshlaydi²⁰.

Xususan, ma'naviy tahdidlarga, yoshlar ongini egallashga qaratilgan axborot xurujlari ko'payib, umuman kamaymayapti. Bu borada ayrim g'arazli kuchlar turli usul va usullardan foydalanadilar. Xususan, yolg'on ma'lumotlarni tarqatish, jamoatchilik ongini manipulyatsiya qilish, milliy-ma'naviy qadriyatlarni yemirilish, mentalitetga mutlaqo yot bo'lgan yot qadriyatlarni targ'ib qilish, tarixiy xotirani buzish va o'zgartirish kabi axborot xurujlari turlari. odamlar

¹⁹ Globallashuv jarayoni va ommaviy tahdid. muborakt.uz/91-globallashuv-jarayoni-va-ommaviy-tahdid.

²⁰ uz.infocom.uz/.../globallashuv-jarayoni-va-axborot-xavfsizli

orasida kiberterrorizm keng tarqalgan. . Eng achinarlisi, yosh avlodning 90 foizi asosiy axborot manbai sifatida “veb” deb atalgan internetga murojaat qiladi. Albatta, muhim omil shundaki, bu tarmoq qulay axborot manbai bo‘lib, o‘zingiz xohlagan narsani bir lahzada topishingiz, dunyoning narigi tomoniga soniyalar ichida yetib borishingiz mumkin. Ayni paytda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining bu cheksiz ne‘matidan o‘z g‘arazli manfaatlari yo‘lida foydalanuvchilar soni ortib borayotganini ham e‘tibordan chetda qoldirib bo‘lmaydi.

1.2 Axborot texnologiyalarining genezisi va evolyutsiyasi

XX asrning oxiri – XXI asr boshlarida dunyo xalqlarining ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy hayotida, shuningdek, tabiatda sodir bo‘layotgan global o‘zgarishlar zamonaviy jamiyatni “axborot jamiyati” deb atashga asos bo‘lmoqda.

Endilikda, XXI asrga kelib insoniyat o‘zining yangi sifatli bosqichiga o‘tishi hech kimda shubha uyg‘otmaydi. Chunki ko‘z oldimizda texnika va texnologiyalarning yangidan-yangi avlodlari yaratilib, bir tomondan, inson aql-zakovatining cheksiz ekanligini ko‘rsatsa, ikkinchidan esa uni barcha jishilar o‘zlashtirib olishlari, o‘z maqsadlari yo‘lida foydalanish borasida bir qator qulayliklarni yaratib bermoqda. Ularning negizida axborot kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sohasida yuz berayotgan inqilobiy o‘zgarishlar turadi.

Insoniyatning axborot jamiyati sari yo‘li murakkab. Axborot jamiyat hayotida va inson hayotida doimo muhim o‘rin egallagan. Insoniyat tarixida axborotni to‘plash, saqlash va uzatish vositalarini ishlab chiqish jarayoni bir tekis kechmagan, axborot sohasida “Axborot inqilobi” deb nomlangan jahon ahamiyatiga ega bo‘lgan voqealar bir necha bor sodir bo‘lgan.

Birinchi axborot inqilobi yozuvning ochilishi bilan bog‘liq. Yozish insoniyatga bilim to‘plash va uni avlodlarga yetkazish imkonini berdi. Ma'lumki, o‘z yozuviga ega bo‘lgan sivilizatsiyalar boshqalarga qaraganda yuqori iqtisodiy va madaniy darajaga etgan. Bunga Qadimgi Misr, Mesopotamiya deltasi mamlakatlari va Xitoyni misol qilib keltirish mumkin. Bu borada piktogramma va ieroglif yozuvdan alifbo yozuviga o‘tish alohida ahamiyatga ega edi.

Ikkinchi axborot inqilobi (XVI asr o'rtalari) matbaa ixtirosi bilan bog'liq bo'lib, bu voqea nafaqat ma'lumotni saqlash, balki uni ommaga tarqatish imkoniyatini ham yaratdi. Bu fan-texnika taraqqiyoti jarayonini tezlashtirdi. Kitoblar bilimni alohida mamlakatlar chegarasidan tashqariga olib chiqdi va umumbashariy tsivilizatsiya yaratishga undadi.

Uchinchi axborot inqilobi (19-asr oxiri) aloqa vositalarining rivojlanishi bilan bog'liq. Telegraf, telefon va radio axborotni turli masofalarga uzatish va qabul qilish imkonini berdi. Insoniyat taraqqiyotining bu bosqichi "globallashuv" jarayonining debochasi bo'lib qoldi. Aloqa vositalarining rivojlanishi ilm-fan va texnikaning jadal rivojlanishiga olib keldi, ular tez va ishonchli aloqaga muhtoj.

To'rtinchi axborot inqilobi (XX asrning 70-yillari) mikroprotessorli tizimlarning keng qo'llanilishi natijasida mikroprotessorli texnologiya va xususan shaxsiy kompyuterlarning paydo bo'lishi bilan bog'liq. Bu jarayon axborotni saqlash va qidirish tizimlarini tubdan o'zgartirdi va kompyuter telekommunikatsiyalarining paydo bo'lishi va rivojlanishiga olib keldi. Bu to'rtinchi axborot inqilobi bo'lib, "Axborot jamiyati" rivojiga asos soldi. Katta axborot oqimlarining paydo bo'lishi quyidagilarning paydo bo'lishiga olib keladi:

- Turli bilim sohalari bo'yicha davriy nashrlar sonining ko'payishi; masalan, 20-asr boshlarida tadqiqotchining fizika sohasida chop etiladigan oylik 10 tagacha jurnali bilan tanishishi yetarli deb hisoblangan bo'lsa, asr oxiriga kelib bu ko'rsatkich 100 taga yetdi;

- Ilmiy va amaliy faoliyat natijalari nashr etilgan kitoblar, hujjatlar, ma'ruzalar, dissertatsiyalar va boshqalar sonining tez o'sishiga olib keldi. Yuqorida aytib o'tilgan 20-asr o'rtalarida bu holat "axborot portlashi" deb ham ataladi. Mutaxassislarining fikricha, 1900 yilgacha bilimlarning to'planishi va rivojlanishi juda sekin kechgan bo'lsa, 1900 yildan keyin har 50 yilda ikki barobar, 1950 yildan keyin har 10 yilda ikki barobar, 1970 yildan boshlab har 5 yilda, XX asr oxiridan boshlab o'sib bormoqda. . Yiliga 2 marta. Axborot inqirozi bir qator salbiy holatlarni keltirib chiqardi. Ular orasida shaxsni qabul qilish va qayta ishlashning cheklangan imkoniyatlari va doimiy ravishda oshib

borayotgan axborot oqimlari o'rtasidagi ziddiyat; foydali ma'lumotlarni o'zlashtirishga imkon beradigan katta miqdordagi ma'lumotlarning mavjudligi; axborot tarqalishiga to'sqinlik qilayotgan iqtisodiy, siyosiy va boshqa to'siqlarni kuchaytirish muammolarini ajratib ko'rsatish mumkin. Axborotlashgan jamiyatning vazifalaridan biri inqiroz oqibatlarini yumshatishdir.

Yunon tilidan tarjima qilingan texnologiya so'zi san'at, hunarmandchilik, hunarmandchilik degan ma'noni anglatadi. Texnikada texnologiya deganda ma'lum bir kerakli moddiy mahsulotni ishlab chiqarish uchun usullar, uslublar va vositalar majmuasidan foydalanadigan jarayon tushuniladi. Texnologiya ob'ektning dastlabki holatini o'zgartiradi va uni yangi, oldindan belgilangan talabga javob beradigan holatga keltiradi. Masalan, sutdan turli texnologiyalar yordamida qatiq, tvorog, smetana, sariyog' va boshqa sut mahsulotlari olish mumkin. Agar axborot xom ashyo sifatida olingan bo'lsa, u holda bu ma'lumotlarni qayta ishlash natijasida faqat axborot mahsuloti olinishi mumkin. Bunda "texnologiya" tushunchasining ma'nosi saqlanib qolgan. Unga faqat "axborot" so'zini qo'shish mumkin. Bu fakt axborotni qayta ishlash natijasida moddiy mahsulot emas, balki faqat axborot olish mumkinligini aniqlaydi.

Texnologiyani quyidagicha ta'riflash mumkin. Texnologiya - bu sun'iy ob'ektlarni yaratishga qaratilgan jarayonlarni boshqarish. Kerakli jarayonlarning to'g'ri yo'nalishda borishi uchun sharoitlar qanchalik yaxshi yaratilgani texnologiya samaradorligi haqida gapiradi. Bu Yerda tabiiy jarayonlar nafaqat materiyaning tarkibi, tuzilishi va shaklini o'zgartirish, balki axborotni qayta ishlash va yangi ma'lumotlarni yaratish uchun ham boshqariladi. Shunday qilib, axborot texnologiyalarini quyidagicha tavsiflash mumkin.

Axborot texnologiyalari - axborotni yig'ish, qayta ishlash va uzatish usullari va vositalari majmuidan foydalangan holda, axborotni bir shakldan ikkinchisiga, sifat jihatidan yangi shaklga o'tkazish jarayoni.

Axborot texnologiyalari ularning asosiy muhiti bo'lgan axborot tizimlari bilan bevosita bog'liqdir. Chunki axborot texnologiyalari - bu axborot tizimlarida

mavjud bo'lgan ma'lumotlar bo'yicha turli murakkablikdagi operatsiyalar, operatsiyalar va algoritmlarni bajarishdan iborat bo'lgan uyushgan jarayon.

Axborot texnologiyalari jamiyatning axborot resurslaridan oqilona foydalanishning eng muhim usullaridan biri bo'lib, hozirgacha bir necha evolyutsion bosqichlarni bosib o'tgan.

Keling, ushbu bosqichlarga qisqacha to'xtalib o'tamiz.

1-bosqich. 19-asrning ikkinchi yarmigacha davom etdi. Bu bosqichda Kullik axborot texnologiyalari ishlab chiqildi. Uning asboblari: qalam, siyohdon, kitob. Muloqot, ya'ni aloqa odamdan shaxsga yoki pochta orqali xatlar orqali amalga oshiriladi.

2-bosqich. 19-asr oxirida "mexanik" texnologiya rivojlandi. Uning asosiy asbobi yozuv mashinkasi va arifmetik hisoblagichdan iborat.

3-bosqich. 20-asr boshlariga to'g'ri kelgan "Elektromexanik" texnologiyasi bilan ajralib turadi, uning asosiy asboblari telegraf va telefonlardir. Ushbu bosqichda axborot texnologiyalarining maqsadi butunlay o'zgardi. Unda asosiy e'tibor axborotni tavsiflash shaklidan uning mazmunini shakllantirishga qaratildi.

4-bosqich. 20-asrning o'rtalariga kelib "elektron" texnologiyalardan foydalanish bilan aniqlandi. Bu texnologiyalarning asosiy vositalari ELM va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va ularga asoslangan axborot-qidiruv tizimlaridir.

5-bosqich. 20-asrning oxiriga to'g'ri keladi. Bu bosqichda "kompyuter" texnologiyasi rivojlangan. Ularning asosiy vositasi turli maqsadlar uchun dasturiy ta'minotga ega shaxsiy kompyuterlardir. Bu bosqichda turmushning texnik vositalari, madaniyat va boshqa sohalarda o'zgarishlar yuz berdi. Mahalliy va global kompyuter tarmoqlaridan foydalanila boshlandi.

Bugungi kunda axborotlashtirish rivojlangan davlatning jahon bozorida yetakchiligini, iqtisodiy yuksalishini va milliy xavfsizligini ta'minlovchi global jarayondir. Ma'lumki, globallashtirish jarayoni ob'ektiv va huquqiy jarayon bo'lib, bir qator ijobiy xususiyatlarga ega. Bu jarayon, avvalo, mamlakatlarga xalqaro maydonga erkin chiqish, boshqalar bilan yaqin hamkorlik qilish, turli xalqaro va

nodavlat tashkilotlar doirasida milliy manfaatlarini ta'minlash uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Aytish kerakki, vaqt o'tishi bilan globallashuv jarayonining o'ziga xos ijobiy tomonlari bilan bir qatorda bir qator salbiy jihatlar ham namoyon bo'la boshlaydi. Davlatlarning o'zaro bog'liqligining sezilarli darajada ortib borishi shuni ko'rsatadiki, bir mintaqadagi salbiy va ijobiy hodisalar juda tez dunyoning boshqa mintaqasiga tarqalib, o'z ta'sirini o'tkazadi. Natijada mintaqada xavfsizlik va barqarorlikka jiddiy tahdidlar mavjud. Vaziyatning keskinlashuvi, tashqi tahdidlarning ichki tahdidlar bilan, ya'ni an'anaviy tahdidlar bilan qo'shilishi, ular o'rtasida uzoqlashuv, o'zaro bog'liqlikning kuchayishi kuzatilmoqda. Bu holat milliy, mintaqaviy va shaxsiy xavfsizlikni ta'minlashda jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Xalqaro munosabatlar tizimida ro'y berayotgan o'zgarishlar munosabati bilan milliy xavfsizlik, mintaqaviy xavfsizlik, xalqaro xavfsizlik, shaxsiy xavfsizlik, ularning o'zaro bog'liqligi kabi tushunchalarning mohiyatini tushunishga e'tibor qaratilmoqda. Zamonaviy dunyoda axborot xavfsizligining holati "Xavfsizlik" ga zamonaviy yondashuvlarni ishlab chiqishni va milliy, mintaqaviy, xalqaro va shaxsiy xavfsizlikka kontseptual yondashuvlarni ishlab chiqishni rag'batlantiradi.

Bugungi globallashuv davrida axborotga talab har qachongidan ham kuchli. Binobarin, xolis va haqqoniy axborotni tarqatish, aholining ushbu mahsulotga bo'lgan talabini qondirish bugungi kunda har qachongidan ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ma'lumki, demokratik jamiyatda ommaviy axborot vositalari, televidenie va radio insonlarga xolis va haqqoniy axborot yetkazuvchi, insonparvarlik qarashlari, ilg'or g'oyalarni ifodalovchi erkin minbar sifatida qaraladi. Aslida shunday. Bugungi kunda global o'zgarishlar, iqtisodiy taraqqiyot, inson ongini lol qoldiradigan ilm-fandagi yangiliklar va ixtirolar ommaviy axborot vositalari orqali ma'lum bo'lmoqda. Demak, ommaviy axborot vositalari, matbuot ezgulikka xizmat qiladi. Lekin, afsuski, o'tgan asrning oxirlarida, XXI asrning ilk yillarida biz G'arb matbuotida tilga olgan yaxshilikka xizmat qilish

o‘rniga, boshqa buyurtma qilingan “yaxshi”larga xizmat qilish holatlari uchramoqda.

Hozirgi yoshlarning aksariyati asosiy axborot manbai sifatida internetga murojaat qilmoqda. Biroq ular axborot immuniteti shakllanmagan mish-mishlar olami bo‘lgan internet orqali ma’naviyatga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Yoshlarimizning bir qismi G‘arbning turli seriallari ta’sirida o‘tib ulg‘ayapti, milliy qahramonlarimizning jasoratidan bexabar, ular o‘z ishiga xizmat qilishiga, o‘zgalarning g‘oyalariga bo‘ysunmasliklariga kafolat ham bera olmaymiz. Birinchidan, ularni Vatanga, urf-odat va qadriyatlarimizga sadoqatli bo‘lib tarbiyalasak, har qanday buzg‘unchi axborotga qarshi o‘zlarining axborot immuniteti shakllanadi.

Shu o‘rinda buyuk alloma Abu Rayhon Beruniy merosiga oid ba’zi fikrlarga e’tibor qaratmoqchimiz. Ulamolar bundan ming yil avval shunday yozganlar: “Haq va botil elchilar ma’nosiga ega bo‘ladi”. Chunki turli maqsadlardagi xalqlar o‘rtasida ko‘plab nizolar, nizolar mavjud. Shunday odamlar borki, ularning tabiati yolg'on xabar tarqatishdir. Bu yomon istaklar va tabiatda yovuz fikrlar mavjudligidan kelib chiqadi.

Ko‘ryapsizmi, bundan o‘n asr avval yashab o‘tgan bobolarimiz bugungi voqelik bilan, ayniqsa, o‘zini adolatparvar, inson huquqlari himoyachisi, sodda qilib aytganda, “jurnalist” deb ataydigan ayrim kimsalar bilan bahslashardi. Rivojlangan mamlakatlar axborot xavfsizligi masalalariga katta ahamiyat beradi. Hozirgi vaqtda xalqaro aloqalar yangi axborot texnologiyalari asosida shakllanayotganligi sababli axborotni himoya qilish va yoshlarning axborot xavfsizligini ta’minlash jamiyat oldidagi eng muhim vazifalardan biriga aylanib bormoqda. “Bugungi kunda insoniyat qo‘lidagi qurollar Yerni bir necha bor yo‘q qilish uchun yetarli. Buni hammamiz bilamiz. Ammo hozirgi zamonning eng katta xavf-xatarlari odamlarning qalbi va ongini egallash uchun uzluksiz mafkuraviy kurashdir. Endi yadro maydonlarida emas, mafkuraviy maydonlarda kechayotgan janglar ko‘p narsani hal qiladi”. Bunday kurashda eng samarali qurol bu axborotdir. Shu sababli, axborotdan o'z maqsadlari uchun foydalanish istagi

tobora kuchayib bormoqda. Axborotni uzatish, qayta ishlash va to'plash bosqichlari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgani uchun ham muhimdir. Ya'ni, axborot insoniyatning oddiy, kundalik ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan harakatlarining asosi, shuningdek, dunyo davlatlarining insoniyat taqdiriga daxldor qarorlari manbai hisoblanadi. Bu esa, o'z navbatida, mafkuraviy ta'sir imkoniyatlarini yanada kengaytiradi²¹.

Globalashuv jarayonining kuchayishi millatning "chegaralarini" buzib, ommaviy ma'naviyatning shakllanishiga olib kelmoqda. Buning natijasida har bir xalqqa xos bo'lgan urf-odat, an'ana va qadriyatlar o'z mazmunini "yo'qotish" xavfi ostida qoladi. Bu esa o'zligini anglamaydigan millat va xalqning ma'naviy qashshoqlashishiga olib keladigan tahdidlarni yuzaga keltiradi.

Mamlakatimiz xalq xo'jaligining birorta tarmog'i samarali va o'rtacha tashkil etilgan axborot infratuzilmasisiz faoliyat ko'rsata olmaydi. Hozirgi vaqtda milliy axborot resurslari har bir davlatning iqtisodiy va harbiy salohiyatini shakllantiruvchi omillardan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu resursdan unumli foydalanish mamlakat xavfsizligini, demokratik axborot jamiyatini muvaffaqiyatli shakllantirishni ta'minlaydi. Bunday jamiyatda axborot almashish tezligi oshadi, axborotni to'plash, saqlash, qayta ishlash va undan foydalanishda ilg'or axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish kengayadi. Geografik joylashuvidan qat'i nazar, Internet xalqaro kompyuter tarmog'i orqali har xil turdagi ma'lumotlar kundalik hayotimizga kirib keldi. Ushbu kompyuter tarmog'i tufayli axborot jamiyati jadal rivojlanmoqda. Axborot olamiga sayohat qilganda davlat chegaralari tushunchasi yo'qoladi. Global kompyuter tarmog'i davlat boshqaruvini tubdan o'zgartiradi, ya'ni davlat endi axborotni tarqatish mexanizmini nazorat qila olmaydi. Shu bois mavjud ma'lumotlardan noqonuniy foydalanish, undan foydalanish va yo'qotish kabi muammolar keskinlashdi. Bularning barchasi shaxs, jamiyat va davlatning axborot xavfsizligi darajasining pasayishiga olib keladi. Davlatning axborot xavfsizligini ta'minlash muammosi

²¹ O'quvchi va o'qituvchilar o'rtasida internet va axborot xurujlarini oldini olish bo'yicha metodik tavsiya.

milliy xavfsizlikni ta'minlashning asosiy va tarkibiy qismi bo'lib, axborotni muhofaza qilish davlatning birlamchi vazifalaridan biriga aylanib bormoqda.

Axborot va yoshlar ma'naviyatining globallashuvi, har qanday axborot oqimining yoshlar ma'naviyatiga ta'siri, zararli axborot tahdidi haqida gapirganda, eng avvalo, jamiyatimiz va davlatimizning milliy xavfsizligi yotligini hisobga olishimiz kerak. bu masalaning markazida. Chunki bu mavzu haqida gapirganda, avvalo, ikkita savol mavzuning dolzarb mazmuniga aylanadi: birinchisi, axborot oqimi – mafkuraviy tahdid; ikkinchisi – yoshlar ma'naviyati, ya'ni yoshlarimizda turli ma'lumotlarga nisbatan shakllangan immunitet masalalari²².

Gap shundaki, axborot oqimi aniq maqsadga qaratilgan. Uning yoshlarimizga qanchalik ta'sir qilishi uning oldiga qo'yilgan maqsadga qanchalik puxtalik bilan yo'naltirilganligiga bog'liq. Tabiiyki, axborot oqimlarining salbiy ta'siri ularda shakllangan mafkuraviy himoya tizimining mukammalligiga bog'liq. To'g'ri, birinchidan, hamma ham bir xil rivojlangan qobiliyatlarga ega emas. Biroq, bu qobiliyatlarning shakllanishi, kognitiv qobiliyatlarning shakllanishi insonning tug'ilishidan boshlab shaxsning shakllanishigacha davom etadi. Xususan, ma'lum bir yosh ko'p kitob o'qishi, o'z yurti tarixini o'rganishi, urf-odatlariga hurmat ruhida tarbiyalanishi, bir so'z bilan aytganda, milliy e'tiqod – milliy g'ururni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. O'z xalqining qadriyatlarini qadrlaydigan, o'z tarixini biladigan, o'z vataniga e'tiqodi shakllangan yoshlar axborot oqimlari ta'siriga tushib qolish ehtimoli kamroq. Chunki bunday yoshlarning o'ziga xos psixologiyasi, muammoga o'ziga xos yondashuvi bor. U har qanday ma'lumot ortidagi aniq maqsadni o'rganishni boshlaydi²³.

Bugungi zamon globallashuvi jarayonida kimki axborotga egalik qilsa, o'sha dunyoga hukmronlik qiladi, degan ibora bejiz paydo bo'lgani yo'q. Darhaqiqat, hozirgi kunda yadro quroli ishlab chiqarish bo'yicha dunyoda 20 ga yaqin davlatda harakatlar davom etayotgan bo'lsa, 120 ga yaqin davlat esa axborot

²² Globallashuv jarayoni va ommaviy tahdid. muborakt.uz/91-globallashuv-jarayoni-va-ommaviy-tahdid.

²³ uz.infocom.uz/.../globallashuv-jarayoni-va-axborot-xavfsizli

xurujlarini uyushtirish ustida ish olib bormoqda. Ular buning uchun hatto million-millionlab dollar mablag‘ sarflashdan ham tap tortishmayapti.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yosh avlodning 90 foizi internetga asosiy axborot manbai sifatida murojaat qiladi. Albatta, muhim omil shundaki, bu tarmoq qulay axborot manbai bo‘lib, o‘zingiz xohlagan narsani bir lahzada topishingiz, dunyoning narigi tomoniga soniyalar ichida yetib borishingiz mumkin. Ayni paytda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining bu cheksiz ne‘matidan o‘z g‘arazli manfaatlari yo‘lida foydalanuvchilar soni ortib borayotganini ham e‘tibordan chetda qoldirib bo‘lmaydi. Respublikamizda internet tarmog‘idan foydalanuvchilar soni kundan-kunga ortib borayotgani va ayni paytda 9 million nafardan oshayotgani, ularning aksariyati yoshlar ekanini inobatga olsak, bu holat barchamizni ogohlikka, ogohlikka chorlaydi²⁴.

Xususan, ma‘naviy tahdidlarga, yoshlar ongini egallashga qaratilgan axborot xurujlari ko‘payib, umuman kamaymayapti²⁵. Bu borada ayrim g‘arazli kuchlar turli usul va usullardan foydalanadilar. Xususan, yolg‘on ma‘lumotlarni tarqatish, jamoatchilik ongini manipulyatsiya qilish, milliy-ma‘naviy qadriyatlarni yemirilish, mentalitetga mutlaqo yot bo‘lgan yot qadriyatlarni targ‘ib qilish, tarixiy xotirani buzish va o‘zgartirish kabi axborot xurujlari turlari. Odamlar orasida kiberterrorizm keng tarqalgan. . Eng achinarlisi, yosh avlodning 90 foizi asosiy axborot manbai sifatida “vab” deb atalgan internetga murojaat qiladi. Albatta, muhim omil shundaki, bu tarmoq qulay axborot manbai bo‘lib, o‘zingiz xohlagan narsani bir lahzada topishingiz, dunyoning narigi tomoniga soniyalar ichida yetib borishingiz mumkin. Ayni paytda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining bu cheksiz ne‘matidan o‘z g‘arazli manfaatlari yo‘lida foydalanuvchilar soni ortib borayotganini ham e‘tibordan chetda qoldirib bo‘lmaydi.

²⁴ http://ftp.infocom.uz/PDF/2016/6_2016.pdf

²⁵ “Yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishga qaratilgan qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2014-yil 6-fevraldagi Farmoni.

O‘zbekistonda internetdan foydalanuvchilar soni kundan-kunga ortib borayotgani va ayni paytda 9 milliondan oshayotgani, ularning aksariyati yoshlar ekanini inobatga olsak, bu holat barchamizni ogohlikka, ogohlikka chorlaydi. O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti matbuot va ommaviy axborot vositalari vakillariga Murojaatnomasida shunday degan edi: “...Bu gaplar takrorlansa-da, shuni aytmoqchimanki, biz axborot olamida devor qura olmaymiz. o'zimizni qobig'imizda va cheklovlarga duch kelamiz. Yaxshi emas. Shu bilan birga, bugungi kunda atrofimizda, uzoq va yaqin hududlarda sodir bo‘layotgan voqealarni hisobga olsak, yovuz kuchlar internetdan o‘z manfaatlari yo‘lida foydalanishga, bunday istakning salbiy oqibatlariga e‘tibor bermaslikka harakat qilmoqda”, — dedi u bejiz emas. .

Darhaqiqat, bugungi kunda jahon axborot makoniga real nigoh bilan qaraydigan bo‘lsak, jamoatchilikni tashvishga solayotgan va tashvishlantirayotgan muammolardan biri, shubhasiz, tajovuzkor, milliy axborot maydoni, ma’naviy qadriyatlarimiz hamda nosog‘lom manfaatlar, ziddiyatlar, qarama-qarshiliklar ta’siridir. axborot maydonida. .Bu komil avlod tarbiyasi haqidagi ezgu g‘oyamizga mutlaqo zid bo‘lgan ma’lumotlar oqimidir. Axborot sohasi liberallashtirilayotgan bir paytda uzoq va yaqin hududlardagi turli siyosiy, mafkuraviy va boshqa kuchlar ommaviy axborot vositalaridan o‘zlarining g‘ayrioddiy manfaatlari yo‘lida foydalanib, axborot olish erkinligini suiiste’mol qilib, ongi va dunyoqarashi shakllanmagan farzandlarimizni chalg‘itmoqda. hayot. axborot tahdidlari orqali. Hech kimga sir emaski, hujum ularning qalbi va qalbini zabt etishga qaratilgan harakatlarni kuchaytirmoqda.

1-bob bo'yicha xulosalar

Axborot jamiyati tushunchasi va uning mohiyati. XX asr oxiri – XXI asr boshlarida ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy hayotda, shuningdek, dunyo xalqlarining tabiatida ro'y berayotgan global o'zgarishlar zamonaviy jamiyatni "Axborot jamiyati" deb atashga asos bo'ldi. . Xo'sh, axborot jamiyati nima? Bu savolga o'zbek tilida nashr etilgan adabiyotlarda shunday javob berilgan: "Axborot jamiyati ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti birinchi navbatda axborotni ishlab chiqarish, uni qayta ishlash, saqlash va shakllantirish, yaratish, saqlashda yetkazib berish bilan bog'liq bo'lgan jamiyatdir. , jamiyat a'zolari ma'lumotlar majmuini, ayniqsa, uning eng oliy shakli, dunyoqarash bilimlarini qayta ishlash va xalqaro bozorga joriy etish bilan shug'ullanadilar. Axborot jamiyati, ijtimoiy-iqtisodiy soha xodimlari, fan va madaniyat namoyandalari - bu jamiyatda mehnatkashlarning aksariyati axborotni, ayniqsa, uning oliy shakli bo'lgan bilimlarni ishlab chiqarish, saqlash, qayta ishlash va amalga oshirish bilan bog'liq.

Axborot jamiyatini ijtimoiy hodisa sifatida tushuntirish masalalari D.Bell, A.Toffler, M.Kastels, V.Rostou, P.Druker, J.Gelbreyt, F.Vebster, I. kabi olimlarning asarlarida batafsil yoritilgan. Ma'suda.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, kelajagi buyuk, ertasi yorug' davlatga har tomonlama sog'lom, intellektual yetuk yoshlar kerak. Shu bois bugungi kunda mamlakatimizda yosh avlod tarbiyasiga e'tibor davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan.

Birinchi Prezidentimiz: "Bugun yoshlarimiz hayotga hal qiluvchi kuch sifatida kirib kelmoqda. Men o'zimga ishongandek bu yoshlarga ham ishonaman". Shunday ekan, biz yoshlarimiz ongini egallash, milliy manfaatlarimizga tajovuz, ma'naviyatimizga tajovuz qilish, hayotimiz mazmuni bo'lgan tarixiy xotiramizni barbod qilishga qaratilgan har qanday xatti-harakatlardan doimo ogoh bo'lishimiz kerak. Insonning qalbi va tafakkuriga bevosita ta'sir o'tkazadigan bu sohadagi faoliyatimizni xalqimizning ma'naviy

ehtiyojlarini, zamon talablari asosida yanada kuchaytirishimiz, yangi bosqichga ko'tarishimiz zarur.

Binobarin, zamonaviy yoshlarning barcha sohalarga qiziqishi, yangiliklarni bir zumda o'zlashtirib olishi, har qanday ma'lumotni tez qabul qilishini hisobga olsak, ularni turli manbalardan, begona maqsadlarda tarqatilayotgan ma'lumotlardan munosib himoya qila olishimiz zarur.

II. BOB. AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI YOSHLAR TAFAKKURIGA DESTRUKTIV TA'SIRI: AXBOROT MADANIYATI

2.1. Yangi O'zbekistonda yoshlarning axborot madaniyati

Hozirgi yoshlarning aksariyati asosiy axborot manbai sifatida internetga murojaat qilmoqda. Biroq ular axborot immuniteti shakllanmagan mish-mishlar olami bo'lgan internet orqali ma'naviyatga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yoshlarimizning bir qismi G'arbning turli seriallari ta'sirida o'sib ulg'ayapti, milliy qahramonlarimizning jasoratidan bexabar, ular o'z ishiga xizmat qilishiga, o'zgalarning g'oyalariga bo'ysunmasliklariga kafolat ham bera olmaymiz. Birinchidan, ularni Vatanga, urf-odat va qadriyatlarimizga sadoqatli bo'lib tarbiyalasak, har qanday buzg'unchi axborotga qarshi o'zlarining axborot immuniteti shakllanadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yosh avlodning 90 foizi internetga asosiy axborot manbai sifatida murojaat qiladi. Albatta, muhim omil shundaki, bu tarmoq qulay axborot manbai bo'lib, o'zingiz xohlagan narsani bir lahzada topishingiz, dunyoning narigi tomoniga soniyalar ichida yetib borishingiz mumkin. Ayni paytda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining bu cheksiz ne'matidan o'z g'arazli manfaatlari yo'lida foydalanuvchilar soni ortib borayotganini ham e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Respublikamizda internet tarmog'idan foydalanuvchilar soni kundan-kunga ortib borayotgani va ayni paytda 9 million nafardan oshayotgani, ularning aksariyati yoshlar ekanini inobatga olsak, bu holat barchamizni ogohlikka, ogohlikka chorlaydi.²⁶.

²⁶ http://ftp.infocom.uz/PDF/2016/6_2016.pdf

O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti matbuot va ommaviy axborot vositalari xodimlariga: “...Takroran aytmoqchiman – biz axborot olamida qandaydir devor qurish, o‘z qobig‘imizga qamalib olish usulini yoqtirmaymiz. va cheklovlarga duch keldi. Shu bilan birga, bugungi kunda atrofimizda, chekka hududlarda sodir bo‘layotgan voqealarni inobatga oladigan bo‘lsak, internet imkoniyatlari ham o‘z ongini shakllantirmagan yoshlarni yo‘ldan ozdirishga qaratilgan yovuz kuchlardan foydalanishga harakat qilmoqda. ong va hayotiy qarashlar, bunday intilishlarning salbiy oqibatlarini e‘tibordan chetda qoldirib bo‘lmaydi”, deb ta’kidlagani bejiz emas”²⁷.

Bugungi kunda jahon axborot makoniga real ko‘z bilan qaraydigan bo‘lsak, aholi o‘rtasida xavotir va xavotir uyg‘otayotgan muammolardan biri, shubhasiz, tajovuzkor, milliy axborot maydoni bo‘lib, ma’naviy-axloqiy qadriyatlarimiz va yetuk avlodga nosog‘lom manfaatlar, ziddiyatlar ta’sir ko‘rsatmoqda. va axborot makonidagi qarama-qarshiliklar. Aynan ma'lumotlar oqimi bizning ta'lim haqidagi ezgu g'oyamizga mutlaqo ziddir.

Axborot sohasi liberallashtirilayotgan bir paytda uzoq va yaqin hududlardagi turli siyosiy, mafkuraviy va boshqa kuchlar ommaviy axborot vositalaridan o‘zlarining g‘ayrioddiy manfaatlarini yo‘lida foydalanib, axborot olish erkinligini suiiste‘mol qilib, ongi va dunyoqarashi shakllanmagan farzandlarimizni chalg‘itmoqda. hayot. axborot tahdidlari orqali. Hech kimga sir emaski, hujum ularning qalbi va qalbini zabt etishga qaratilgan harakatlarni kuchaytirmoqda. Binobarin, bugungi kun yoshlari barcha sohalarga qiziqishi, yangiliklarni bir zumda o‘zlashtirib olishi, har qanday ma’lumotni tez qabul qilishini hisobga olib, ularni turli manbalardan, begona maqsadda tarqatilayotgan ma’lumotlardan to‘g‘ri himoya qila olishimiz zarur²⁸.

Milliy qonunchiligimizda yoshlarni nosog‘lom axborotdan himoya qilish mexanizmlari belgilangan. Masalan, O‘zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosatining asoslari to‘g‘risida”gi qonunida yoshlar o‘rtasida

²⁷ “Sog‘lom bola yili” O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014-yil 5-martdagi qarori

²⁸ Globallashuv jarayonida axborot va axborot xavfsizligi

ma'naviy-axloqiy me'yorlarni buzishga qaratilgan har qanday xatti-harakatlar, jumladan, zo'ravonlik, odobsizlik va shafqatsizlikni targ'ib qilish, "Yoshlar huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi "Bola" qonunida odobsizlik, shafqatsizlik va zo'ravonlik haqida hikoya qiluvchi, inson qadr-qimmatini kamsituvchi, bolalarga zararli ta'sir ko'rsatadigan, ularni jinoyat sodir etishga undaydigan adabiyotlarni tarqatish, filmlar namoyish etish taqiqlanadi²⁹.

Shuningdek, davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari, jamoat tashkilotlari o'rtasida aholi, ayniqsa, yoshlar bilan muntazam muloqot olib borish, internet tarmog'ini milliy qadriyat va an'analarimizni aks ettiruvchi saytlar bilan boyitish, ta'lim muassasalarini internet bilan ta'minlash. odob-axloq qoidalariga to'g'ri kelmaydigan saytlardan foydalanishni cheklash, yoshlarda axborot resurslaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish. Aholining xolis va haqqoniy axborotdan foydalanishini ta'minlash, har bir fuqaro ongida mafkuraviy immunitetni shakllantirish uchun shart-sharoit yaratish, g'oyaviy muxoliflarimiz xatti-harakatlariga qarshi ma'naviy-ma'rifiy targ'ibotni kuchaytirish, voyaga yetmaganlarga oid milliy qonunchiligimizni mustahkamlash. , tahdidlar va axborot hujumlarining oldini olishga qaratilgan zarur o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish zarur.

Mamlakatimizda Internet xalqaro axborot tarmog'ini milliy axborotlar bilan to'ldirish davrimizning dolzarb talabidir. Bu borada qator yutuqlarga erishilganini ham alohida ta'kidlash lozim. Shuni esdan chiqarmaslik kerakki, bugungi kunda bir qarashda yurtdoshlarimiz ongida arziyasdek tuyuladigan kichik bir xabar ham ko'zga ko'rinmaydigan, lekin hech narsa bilan qoplab bo'lmaydigan ulkan zarar keltirishi mumkin. Bunday tahdidlarga har tomonlama puxta tashkil etilgan va ilmiy asosda doimiy ravishda olib boriladigan ma'naviy tarbiya bilan kurashish zarur. Toki yoshlarimiz o'z milliyligini saqlab qolgan holda dunyoni teran anglaydigan, zamon tezligida olg'a intiladigan insonlar bo'lib etishsin. Shuning

²⁹ Axborot xuruj:ko'rinmas, ammo juda jiddiy xatar qashqadardovoz.uz site/index.php/lotin/component

uchun ham bizga mutlaqo yot, odob-axloq tushunchalarini inkor etuvchi g'oyalar yurtdoshlarimizga ta'sir o'tkaza olmaydi.³⁰

Darhaqiqat, bugun O'zbekiston erishayotgan salmoqli yutuqlar, yuksak natijalar va barcha sohalarda olib borilayotgan izchil islohotlar samaralari jahon jamoatchiligini hayrat va havas uyg'otmoqda. Mamlakatimiz taraqqiyotida erishilayotgan bunday tarixiy yutuqlar sabab, albatta, erkin va osuda hayotimiz samarasidir. Shu ma'noda tarixiy xotira – mustaqilligimizni mustahkamlash, xalqimiz farovon kelajagini ta'minlash, boy milliy meros va qadriyatlarimizni, urf-odat va an'analarimizni e'zozlash, mamlakatimizni ilg'or rivojlangan davlatlar qatoriga olib chiqish maqsadida fuqarolarimizga daxldorlik tuyg'usidir. , uni shakllantirishga xizmat qiladi. Kelajagi buyuk, ertasi porloq mamlakatga barcha sog'lom, intellektual yetuk yoshlar kerak. Shu bois bugungi kunda mamlakatimizda yosh avlod tarbiyasiga e'tibor davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Birinchi Prezidentimiz: “Bugun yoshlarimiz hayotga hal qiluvchi kuch sifatida kirib kelmoqda. Men o'zimga ishongandek bu yoshlarga ham ishonaman”³¹, degan so'zlari zamirida ham ana shu haqiqat mujassam.

Shunday ekan, biz yoshlarimiz ongini egallash, milliy manfaatlarimizga tajovuz, ma'naviyatimizga tajovuz qilish, hayotimiz mazmuni bo'lgan tarixiy xotiramizni barbod qilishga qaratilgan har qanday xatti-harakatlardan doimo ogoh bo'lishimiz kerak. Shundagina bizni tanlagan yo'ldan hech kim, hech narsa to'xtata olmaydi va biz o'z oldimizga qo'ygan ulkan maqsadlarga albatta erishamiz.

Internet effektlari:

A) yot, buzg'unchi g'oyalarning kirib kelishi (masalan, diniy ekstremizm, millatchilik, irqchilik, sadizm);

³⁰ Ehtiyot bo'ling: Axborot xurujlari – www.xuquq.uz

³¹ Axborot almashinuvidagi qulaylik faqat ezgulikka xizmat qilsin <https://kamolot.uz> > Kutubxona > Maqolalar

B) G'arb turmush tarziga xos, lekin o'zbek mentalitetiga zid bo'lgan g'oya va qarashlarning yoshlarga ta'siri (kiyinish, chekish, pirsing, tatuirovka va boshqalar);

V) pornografik ma'lumotlarning yoshlar tarbiyasiga ta'siri;

D) tekshirilmagan ma'lumotlar (quti toshlari).

Internetning keng imkoniyatlari, tezkor axborot oqimi, cheksiz auditoriya o'z maqsadlarini terrorchilik yo'llari bilan amalga oshirishga odatlangan yovuz kuchlar manfaatlariga xizmat qilmoqda. Hozir internetda yuzlab terrorchilik veb-saytlari aniqlangan. Terrorizm Internetda juda doimiy haqiqatdir: saytlar to'satdan paydo bo'ladi va tez-tez formatini o'zgartiradi. To'satdan u ko'zdan g'oyib bo'ladi, mazmunini saqlaydi, lekin manzilni o'zgartiradi.

Terroristik guruhlar internetdan asosan quyidagi sakkiz usulda foydalanadilar:

- Psixologik urush
- Reklama va targ'ibot
- Ma'lumotlar to'plash
- Vositalar to'plash
- Qo'lga tushirish va safarbar etish
- Tizimlar tashkil etish
- Axborot ta'minoti
- Rejalashtirish va koordinatsiya

Aholini (jamiyatimizni) internetda kiberterrorizm va terroristik harakatlardan himoya qilish bilan bir qatorda terrorizmga qarshi kurash kompleksini ishlab chiqish zarur. Internet faoliyatining ijobiy tomonlari quyidagilar bo'lishi mumkin:

A) dunyoqarashning kengayishi;

B) ob'ektiv va salbiy ma'lumotni qabul qilish va uni tahlil qilish qobiliyati (bu holda o'g'il yoki qizning ma'lumot bilan "to'yinganligi" va uni saralashi

muhim ahamiyatga ega. Agar uning "ta'mi" bo'lmasa. axborot, u axborot oqimida "cho'kishi", ya'ni uning ta'siriga bo'ysunishi mumkin);

V) masofaviy ta'limda qatnashish imkoniyati;

D) axborotni tanlash qobiliyati³².

Bugun voyaga yetmaganlarni ma'naviy tahdid va axborot xurujlaridan himoya qilishning dolzarb masalalarini muhokama qilish, bu boradagi ishlarni tahlil qilish, mavjud muammo va kamchiliklarni bartaraf etishda barcha insonlar birdek mas'uldir.

XXI asr – biz murakkab jarayonlar o'rab olingan, turli mamlakatlar iqtisodiyoti, madaniyati, ma'naviyati va xalqi tobora o'zaro bog'langan va o'zaro bog'langan globallashuv davrida yashayapmiz.

Bugun yurtimizning bir chekkasidan dunyoning bu chekkasiga bir qadam bor. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tufayli inson nafaqat dunyoning turli burchaklarida bo'layotgan voqealarni eshitishi, balki uyda o'tirgan holda ham kuzatishi, hatto o'z munosabatini bildirishi ham mumkin.

Ayni paytda mamlakatimizda internetdan foydalanuvchilar soni 9,8 million kishidan oshdi. Uz domenida 16 000 ga yaqin saytlar mavjud. 200 dan ortiq veb-saytlar ommaviy axborot vositalari sifatida ro'yxatga olingan. Ta'lim axborot tizimida yaratilgan infratuzilmalardan, axborot resurslarining yangi raqamli shakllaridan ta'lim va boshqaruv maqsadlarida keng foydalanishga yo'l ochildi³³.

Ayniqsa, axborot-resurs markazlari barpo etilib, faol ishlamoqda. Ushbu markazda turli ta'lim faoliyatlari yo'nalishlari bo'yicha 125 ta elektron ta'lim vositalariga kirish imkoniyati mavjud. Ta'lim muassasasi lokal tizimi (Wi-Fi) orqali internetga chiqish tashkil etilgan. 82 foiz o'qituvchilar axborot texnologiyalari foydalanuvchilarining sertifikatiga ega. Bularning hammasi ta'lim jarayonini yanada qiziqroq tashkil etishga imkon beradi.

Lekin, masalaning yana bir nozik tomoni borki, uni ham unutmashimiz lozim. Texnik imkoniyatlarning va telekommunikatsiya tizimiga kirishning

³² Globallashuv jarayoni va axborot xavfsizligi 12.12.2007 Rukn: Internet. Muallif: Nig'matullo Mo'minov

³³ Internetdan kim qandayfoydalanmoqda? www.uza.uz/.../internetdan-kim-qanday-foydalanmoqda-14...

kengayishi, elektron axborot vositalarining rivojlanishi, ularning Internet bilan mos kelishi va onlayn rejimida muloqot qilish yo'llarining ko'pligi voyaga yetmaganlar o'rtasida axborot xavfsizligiga tahdidni yanada kuchaytiradi. Shu bilan birga, mafkuraviy ta'sir yo'naltirilgan mamlakatlar aholisining xohish-istaklari, mentaliteti va mavjud muammolari jiddiy o'rganilib, insonlar ongi va dunyoqarashiga ta'siri, shakllangan qadriyatlarning o'zgarishi, ularning "tartibga solish" rolni kamaytirish yoki butunlay yo'q qilishga qaratilgan³⁴.

Yurtimizda voyaga yetmaganlar tomonidan kompyuter o'yinlarini o'ynash bo'yicha o'tkazilgan so'rovnoma natijalariga ko'ra, kompyuter o'yinlariga qancha vaqt sarflaysiz? – savoliga 86% respondent 1-2 soat, deb javob qaytargan, 10% respondent 3-4 soat, 3,3% respondent 7 soat va undan ko'proq vaqtni kompyuter o'yinlari o'ynash bilan o'tkazishini aytgan. 0,7% respondent 5-6 soat vaqt davomida o'yin o'ynayman, deb javob qaytargan.

Internet orqali kirib kelayotgan xavflarning yoshlardan ham ko'ra bolalar ongiga ko'proq ta'sir qiluvchi usuli - bu kompyuter o'yinlaridir. Bugungi kunda kompyuter o'yinlarining eng ommalashgan janrlari, masalan, "Warface", "God of War", "Syndicate" va boshqalar yoshlar ongini zaharlashga, ularning ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishga qaratilgan ma'naviy xurujlardir. Ular orasida shunday mazmundagi o'yinlar borki, unda "sen o'ldirmasang, seni o'ldiradilar" aqidasi ilgari surilgan. Shuning uchun, zamonaviy media-makonida voyaga yetmagan foydalanuvchilarning soni oshib borayotganligi, o'z navbatida, ularning jismoniy va ma'naviy-ahloqiy jihatdan himoya qilish muammosining dolzarbligini ham oshirmoqda. Bir tomondan, har bir bolaning o'z salohiyatini maksimal darajada ro'yobga chiqarishi va hayotiy salohiyatini rivojlantirishi, ta'lim, tarbiya va faoliyatning ijtimoiy ijobiy turlarida o'zini namoyon qila olishi uchun sharoit yaratish kerak. Ayni paytda buning uchun yangi axborot texnologiyalarini qo'llamasdan va internet tizimidan foydalanmasdan erishib bo'lmaydi³⁵.

³⁴ Линдсей, Г. Творческое и критическое мышление / Г.Линдсей, К.С. Халл, Р.Ф. Томпсон // Хрестоматия по общей психологии. - Тип. ИИИ. / Отв. ред.

³⁵ Липкина, А.И. Критичность и самооценка в учебной деятельности [Текст] / А.И.Липкина, Л.А.Рлибак. - М., Просвещение, 1985. - 145 с.

Boshqa tomondan esa, yoshlar uchun har jihatdan qulay va hayrixohlik ruhidagi axborot makonini barpo etish bilan bog'liq muammolar o'z ahamiyatini saqlab qoladi va ta'lim-tarbiya vazifalariga mos kelmaydigan axborot tarqalishining xavfi o'sib boradi³⁶.

Voyaga yetmaganlar o'rtasidagi axborot xavfsizlikka asosiy tahdidlarni ya'ni, internet tarmog'idagi xavflar, sabrsizlik, zo'rlash va shafqatsizlik targ'iboti, giyohvandlikka tobelikning turli shakllardagi targ'iboti, pornografik resurslar, kiberbulling va giromaniya, suitsid yo'nalishidagi sekta va resurslar, deb aytishimiz mumkin.

Voyaga yetmaganlar uchun internetdagi xafv-xatarlar qatorida, birinchi o'rinda, suitsidni ajratish lozim. Bunday saytlarda bolalar hayotni tark etish usullari haqida axborot olishadi. Keyingisi, narkosaytlar; pornografik yo'nalishdagi saytlar; milliy nizo va irqiy ajratishni keltirib chiqaruvchi, rahmsizlik va zo'rlashni targ'ib qiluvchi saytlar; shuningdek, sektalar va shunga o'xshash tanishuv saytlari va boshqalar. Bundan tashqari, o'smirlar orasida kompyuter va internetga tobelik, kompyuter o'yinlariga beriluvchanlik (igromaniya), kiberbulling (internetdagi zaharlash) kabilar uchramoqda. Bularning hammasi bolalar tarbiyasiga mas'ul bo'lgan davlat va jamoat tashkilotlari, Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi, barcha ta'lim muassasalari, mahalla, ota-onalarni, umuman, barchamizni befarq qoldirmaydi. Ayniqsa, yovuz kuchlar internetdan fahsh, giyohvandlik va zo'ravonlik, terrorizm, fashizm, natsizm va shovinizm kabi balo-qazolarni tarqatish vositasi sifatida foydalanayotgani, buni yoshlarga to'g'ri tushuntirish, targ'ibot ishlarini olib borishga alohida mas'uliyat bilan yondashishni talab etadi³⁷.

Xalqaro ekspertlarning aniqlashicha, dunyo bo'ylab yoshlarning 38 foizi zo'ravonlik haqidagi veb-saytlarni, 26 foizi esa millatchi veb-sahifalarni kuzatib

³⁶ Kompyuter o'yinlarining yoshlar ma'naviy ongiga salbiy ta'sirini oldini olish masalalari uz.infocom.uz/.../kompyuter-oyinlarining-yoshlar-manaviy-...

³⁷ Манко, В.В. Реализация проекта РКМЧП на Нижегородской площадке [Текст] / В.В. Марико, А.Н. Гладкова, Т.В. Учуватова // Технология развития критического мбишления в вузе: перспективби для школьного образования ХХИ века: материалби конференцсии. - Н.Новгород: «Арабеск», 2001. - С. 181 - 195.

boradi. UNICEF tomonidan o‘tkazilgan so‘rovlar shuni ko‘rsatadiki, internetdan foydalanadigan yoshlarning 90 foizi behayo surat va videolarga duch keladi, 60 foizi esa bunday ma’lumotlarni maqsadli izlagan. Hatto ayrim yoshlarimiz uchun internet, mobil telefonlar axloqsizlik manbaiga aylanib bormoqda. Negaki, oqibatda ana shunday zararli ta’sirga ilinib qolgan farzandlarimiz o‘z yaqinlariga, yaqinlariga hurmat va mehrini yo‘qotib, milliy qadriyatlarimizga beparvolik, xudbinlikka moyil bo‘lib qolishadi.

Mafkuraviy xurujlar, birinchi navbatda, yoshlar ongini egallashga qaratilgan bo‘lib, “ommaviy madaniyat” deb hisoblangan bu illat xalqimizning ma’naviy-axloqiy xazinasini, odob-axloqini, iborasini, or-nomusini, irodasini, uyatini, hayosini, iffatini barbod qiladi. Ming yillar davomida bizning fazilatlarimizga tajovuz qilib, milliy qadriyatlarimiz ildizlariga putur yetkazayotgani achinarli.

Boshqacha aytganda, hamma narsa Internetning boy axborot resurslaridan kim va qanday maqsadda foydalanishiga bog‘liq. Internet tarmog‘ini taqiqlash va uni ovoragarchilik bilan ovora qilmaslik, aksincha, internet imkoniyatlaridan foydalanib, Vatanimiz dovrug‘ini jahon miqyosida targ‘ib qilish va yoshlarimizga tushuntirish bugungi kunning muhim masalalaridan biridir³⁸.

Yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev barcha ommaviy axborot vositalari qatori internet ham yoshlarimiz uchun katta imkoniyatlar ochib berishini alohida ta’kidlab, “Internet – katta do‘kon. Inson do‘konga borsa, o‘zi xohlagan narsani sotib oladi. “Internetni shunday bozor, ya’ni axborot bozori deb tushunish kerak”, deydi u. Biz yosh avlodni shunday tarbiyalashimiz kerakki, ular internet bozoriga kirib, faqat o‘ziga kerak bo‘lgan narsalarni sotib olishsin, internetdagi ma’lumotlardan foydalanish madaniyatini o‘rgansin. Internetdan foydalanuvchi har bir fuqaro, avvalo, internetdan foydalanish qoidalarini yaxshi bilishi zarur. Xususan, notanish saytlarga kirmaslik, hech qachon hech kimga shaxsiy parolni yubormaslik, internet orqali muloqot paytida shaxsiy ma’lumotlarni kiritmaslik va tahallus (nik)dan foydalanish, kattalarning nazoratisiz hech qachon internet

³⁸ Yoshlarda internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirishning psixologik jihatlari. khorezm.kamolot.uz/.../yoshlarda-internetdan-foydalanish-...

tizimida tanishib qolgan shaxs bilan uchrashmaslik va kompyuter ekranidagi ma'lumotlarni qarovsiz qoldirmaslik internetdan foydalanish qoidalariga kiradi³⁹.

2.2. Globallashuv davri informosferada yoshlar dunyoqarashini vayronkor g'oyalardan himoyalash sofligini saqlash muammosi

Bugungi globallashuv axborotga talab har qachongidan ham kuchli. Binobarin, xolis va haqqoniy axborotni tarqatish, aholining ushbu mahsulotga bo'lgan rivojlanishini bugungi kunda har qachongidan ham foyda kasb etadi. Ma'lum, demokratik jamiyat xolis va axborot manbai, televidenie radio insonlarga axborot etkazib beruvchi, insonparvarlik qarashlari, ilg'or g'oyalarni ifodalovchi erkin minbar sifatida qaraladi. aslida shunday. Bugungi kunda global o'zgarishlar, iqtisodiy taraqqiyot, inson ongini lol qoladi ilm-fandagi yangiliklar va ixtirolar ijtimoiy axborot orqali ma'lum bo'lmoqda. Demak, axborot foydali, matbuot ezgulikka xizmat qiladi. Lekin, afsuski, o'tgan asrning oxirlarida, XXI asrning birinchi yillarida biz G'arb matbuotida tilga olgan yaxshilikka xizmat qilish o'rniga, boshqa buyurtma qilingan "yaxshi"larga xizmat qilish hollari uchramoqda.

Hech kimga sir emaski, Internet va yuqori texnologiyadan zamonaviy insonning hayotidan biriga aylandi. Shu bilan birga, ta'minlashni ta'minlash va uni ta'minlashni e'tiborsiz qoldirmaslik kerak. So'nggi o'n yil ichida dunyoda kiberxavfsizlik haqidagi tassavur o'zgargani tufayli, bir marta xakerning zaharlanish sifatida tavsiflangan kiberhu endi murakkab shaklga kirib, haqiqiy xavfsiz ko'rinish ini oldi. Shu bois, yosh avlodni kiberhujumlardan himoya qil bo'lgan mamlakatlarda bu dasturlar keng ko'lamda oshirilmoqda va buning natijasida paydo bo'ladigan darajada-xatarlarga qarshi kurashishga yordam beradi⁴⁰.

Zararli axborotlarga qarshi talabalar ongida tanqidiy fikrlashini shakllantirishning didaktik asosi deganda nimani tushunish kerak?

³⁹ Inson omili: istiqlol, ma'naviyat, taraqqiyot, uza.uz/.../inson-omili-istiqbl-manaviyat-taraqqiyot-06.06.20...

⁴⁰ Mirziyoyev Sh.M Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. -Toshkent: "O'zbekiston", NMIU, 2018.

Talabalarda tanqidiy fikrlashini shakllantirish nima?

Talabalarda tanqidiy fikrlashini shakllantirish ancha murakkab va uzoq davom etadigan jarayondir. U o'qituvchi bilan talabaning birgalikdagi ishda shakllanadi. O'qituvchi hammasini bajaradi: u o'quv - masalasini qo'yadi, uning to'liq operatsion – predmet tarkibi, har bir alohida operatsiya va ular tartibi namunalarini beradi, u har bir harakat va operatsiya bajarilishi jarayonini nazorat qiladi, nihoyat, u har bir talaba o'quv tanqidiy fikrlashini bajardimi, agar bajarilgan bo'lsa, u qanday elementlarni qayta ishlashi lozimligini ko'rib chiqadi⁴¹.

Shulardan kelib chiqib, biz zararli axborotlarga qarshi talabalarda tanqidiy fikrlashini shakllantirish deganda quyidagilarni tushunamiz:

1. O'qituvchi aralashuvisiz mustaqil amalga oshirish uchun talabaning o'ziga bu faoliyatning alohida elementlarini bajarishni sekin-asta uzatish jarayoni, ya'ni axborot – motivatsiya jarayoni. (Bunda gap zararli axborotlarga qarshi talabalarda tanqidiy fikrlashini qanday qilib ko'proq oqilona shakllantirish, mustaqil bajarish uchun uning alohida elementlarini qanday izchillikda berish ustida boradi).

2. Bilimlarni o'zlashtirish darajasi haqidagi xabarni nazorat etish jarayonini yaxlit ta'lim sifatida shakllantirish, agar uning tuzilma komponentlarini (ham tarkib, ham jarayon jihatidan talabalar masalalarini) hal etishning yagona jarayonida egallasagina ta'minlanishi mumkin.

3. Talabalarning erkin, mustaqil va individual ishlarini tashkil etish va boshqarish jarayoni. Shu bois faol tanqidiy fikrlashini uning tuzilma komponentlari bilan birgalikda shakllanishini biz mazkur jarayonining didaktik asosi sifatida ko'rib chiqamiz.

4. Talabalarning mustaqil ravishda internet orqali axborotlarni olishda ularga nisbatan tanqidiy fikrlashni shakllantirishda quyidagilarga e'tibor berish kerak:

⁴¹ Mirziyoyev Sh.M Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. Toshkent: "O'zbekiston", NMIU, 2017.

Ta'lim tarbiya jarayonida zararli axborotlarga qarshi kushushda talabalar ongida tanqidiy fikrlashi vositalarini tanqidiy fikrlashi metodlariga o'zaro ta'sirining natijasi sifatida talabalarda tanqidiy fikrlashining turli darajalarini shakllantiruvchi metodlarning salmog'ini kuchaytirishni ta'kidlash mumkin. Shu bois boshlang'ich bosqichda talabalar xulqini yangi zaruriyatini anglashni ta'minlovchi tanqidiy fikrlashi usullaridan foydalaniladi.

Aniq qilib aytganda, talabalarda tanqidiy fikrlashini shakllantirish vositalari tizimi boshlang'ich bosqich – motivlarini shakllantirish maqsadlariga albatta mos bo'lmog'i lozim. Biroq bu bosqichda ham tanqidiy fikrlashining boshqa komponentlariga (shakllar, mazmun, metodlar, usullar, o'z-o'zini nazorat etish va o'z-o'zini anglash) ta'sir etish amalga oshirilmog'i lozim. Shunday qilib, tanqidiy fikrlashini shakllantiruvchi vositalar o'quv jarayonining har bir bosqichi aniq maqsadlarini hisobga olgan holda tanlovni amalga oshirilgandagina tizim sifatida yuzaga keladi va ular birlikda talabalarda tanqidiy fikrlashining har bir komponentiga ta'sir etadi. Talabalarda tanqidiy fikrlashining didaktik asoslarini qurishga asosiy boshlang'ich holatning mohiyati shundadir.

Biz ko'rib chiqayotgan tizim yaxlit xususiyatga ega. Shunday qilib, biz talabalarda tanqidiy fikrlashi vositalari tizimining umumlashtirilgan modelini xarakterlab o'tdik, uni faoliyat nazariyasining asosiy qoidalari (Sharq mutafakkirlari nazariyalari, xalq pedagogikasi), o'qish jarayonini bosqichlari maqsadlari, ta'lim, o'qitish metod va shakllari maqsadlari birligi va nihoyat tizimli yondashuvning asosiy talablari nuqtai nazaridan ko'rib chiqdik. Bularning barchasi talabalarda tanqidiy fikrlashini shakllantarish vositalari tizimini didaktik asoslashning ishonchliligini ta'minlaydi.

Soxta axborotlardan himoyalaniishning eng yaxshi usuli – barcha axborot manbalariga ehtiyotkor yondashish, ularga tanqidiy va tahliliy nazar bilan qarab, mustaqil xulosa chiqarish. Har qanday axborotni chuqur tahlil qilmay turib to'g'ri deb biladigan bo'lsak, yolg'on ma'lumot tarqatuvchilar tuzog'iga ilinib qolishimiz hech gapmas. Nafaqat OAVlariga murojaat qilgan vaqtda, balki do'stlar, hamkasblar va qarindoshlar bilan muloqotga kirishganda ham

hushyorlikni unutmaslik lozim⁴². O'zbekiston Respublikasining "Axborot erkinligi to'g'risida"gi Qonunida ommaviy axborot vositalaridan foydalanishda yoshlar ongiga salbiy ta'sir etadigan, sog'lom turmush tarziga to'g'ri kelmaydigan hamda ijtimoiy xavfli hisoblangan axborotlarni tarqatishga yo'l qo'yilmasligi ta'kidlangan. Turgan gapki, bu qoidalar bevosita internetga ham taalluqli. Shunga qaramay, jahonda "axborot urush"lari avj olib, davlatlarning suveren tengligi, konstitutsion me'yorlari, diniy e'tiqodi, tinchlik va xavfsizligiga rahna solmoqda.

Eng asosiysi, biz o'zimizda axborotlarni saralab olish ko'nikmasini shakllantirishimiz, har qanday yot va zararli g'oyaga munosib javob qaytarishga shay turishimiz kerak. Shundagina internet ham, axborot xurujlari ham biz uchun qo'rqinchli bo'lmay qoladi⁴³.

Talabalarda tanqidiy fikrlashni shakllantirishda ta'lim va tarbiyaning uzviyligi. Insonning fikrlash jarayoni tahlil qilinganda, uning qanday shakllarda kechishi ahamiyatli bo'lib, bu uning turlari va shunga ko'ra fikrlashdagi individuallik masalasidir. 1-jadvalda tafakkurning turli mezonlar asosidagi klassifikatsiyasi keltirilgan.

Hayot mobaynida o'qiganlarimiz, ma'lum shart-sharoitlarda konkret dalillar va nazariy bilimlar asosida mushohada qilgan bilim va g'oyalarimiz asosida yuritgan fikrlash jarayoni nazariy tafakkurdir. Undan farqli amaliy tafakkur bevosita hayotda va harakatlarimiz mobaynida hosil bo'lgan fikrlarimizga asoslanadigan tafakkurimizdir⁴⁴.

XX asr falsafasida odob, o'zligi anglash va fikrlashga oid savollar tanqidiy muammo bilan bog'lanib o'rganiladi. Shunday qilib, I.M.Sechenov ong va o'zligi anglash o'rtasidagi o'zaro ta'sirini o'rganayotib shuni isbotladiki, o'zligi anglash insonga voqeaga tegishli tanqidiy ongga ta'luqli imkoniyat

⁴² Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. - Toshkent: "O'zbekiston", NMIU, 2019.

⁴³ Soxta axborotdan saqlaning

⁴⁴ Модесов С.А. Информационное пространство как фактор геополитической конкуренции. -М.1997.

beradi, ya'ni ichki jarayonni barcha tashqi ro'y berayotgandan ajratmoq, uni tahlil qilmoq va tashqi bilan solishtirmoq.

A.Bine, D.Dyun, J.Piaje, V.Shtern va boshqa psixologlarning asarlari tarixiy rejada tanqidiy fikrlashni va mustaqil muammolarni maxsus ko'rib chiqilishiga yordam berdi⁴⁵. Eksperemental kuzatuvlar tanqidiy fikrlashni chet davlatlarda XIX asrda boshlangan. A.Bine bolalarning tanqidiy xususiyatlarini bilib olish maqsadida absurd iboralardan tashkil topgan testlardan foydalangan. J.Piaje va V.Shternlar tanqidiy fikrlash muammolarini umumpsixologik nuqtai nazarida ko'rib chiqishgan. O'rganish jarayonida ular aqliy iqtidorni tanqidiy fikrlashda deb hisoblashgan va tanqidiy fikrlash genezisini bolaning tug'ilishiga bog'lashgan⁴⁶.

Axborot oqimi o'z mohiyatiga ko'ra ma'lum bir maqsadga yo'naltirilgan bo'ladi. Uning qanchalik yoshlarimizga ta'sir qilishi uning oldiga qo'yilgan maqsad sari puxta yo'naltirilganligiga bog'liq. Tabiiyki, axborot oqimining salbiy ta'siri esa ularda shakllangan mafkuraviy himoya tizimining mukammalligi omiliga bog'liq. To'g'ri, avvalo hammada ham bunday qobiliyatlar birdek rivojlangan emas⁴⁷.

Har bir inson hayotida g'oyat muhim ahamiyatga ega bo'lgan ana shunday fikrlarni unib-o'sib kelayotgan yoshlarning ongiga singdirish, ularni hayot sinovlariga bardoshli etib tayyorlash bizning ota-ona, ustoz-murabbiy, rahbar-rahnamo sifatidagi, shu muqaddas yurt fuqarosi sifatidagi muqaddas burchimizdir. Bu boradagi eng dolzarb vazifamiz - yuqorida zikr etilgan barcha jarayonlarning ilmiy-nazariy asoslarini, ularning yangi qirralarini mukammal ochib berish, o'quvchilarimiz, talabalarimizga, keng jamoatchilikka sodda, lo'nda qilib tushuntirib borish va ularni bugungi zamon talablariga javob beradigan jamiyat qurilishining faol bunyodkorlariga aylantirishdan iborat. Buning uchun

⁴⁵ www.wikipedia.com

⁴⁶ Грачев, Г. Манипулирование личностью: организация, способности и технологии информационно-психологического воздействия / Г. Грачев, И. Мелник -Электронный ресурс: // www.philosophy.ru

⁴⁷ Андреев. В. И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития. 3-е изд. / В. И. Андреев. Казан: ТЦентр инновационных технологий, 2004. - 608 с.

avvalambor taraqqiyotimizning har bir yo'nalishi -jamiyatimizdagi siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy munosabatlarning rivoji haqida maxsus adabiyotlar yaratish tizimini yanada takomillashtirish zarur.

Albatta, bu masala bo'yicha ijtimoiy fanlar sohasida ma'lum ishlar qilinmoqda, ammo xolisona aytadigan bo'lsak, bu borada chop etilgan ko'pchilik darsliklar, o'quv qo'llanmalari, ommabop adabiyotlarning ham, aksariyat soha mutaxassislarining ham saviyasi talab darajasida emasligini qayd etishga majburlamiz. Bunday noxush holatlarga barham berish vaqti keldi. Hech shubhasiz, yurtimizda erkin, adolatli va farovon hayot qurish jarayonida ijtimoiy-siyosiy munosabatlar, odamlarning ongi va tafakkuri ham o'ziga xos, shu bilan birga, mutlaqo yangicha ma'no kasb etib bormoqda. Xususan, shaxs va davlat, inson va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar yangicha mazmun va shakl topib, yangi xususiyatlar, yangi tamoyillar asosida takomillashib borayotganini sezish, anglash qiyin emas. Binobarin, bularning barchasi yangicha qadriyatlar va demokratik printsiplar mohiyatiga, o'z turmush va tafakkur tarzimizga mos, biz barpo etishga intilayotgan erkin fuqarolik jamiyati talablariga javob beradigan munosabatlar sifatida ijtimoiy fanlarning asosiy tadqiqot mavzulariga aylanishi darkor.

Bu boradagi eng muhim vazifa shundan iboratki, har qaysi fuqaro, har qaysi inson jamiyat taraqqiyoti va uni yangilashga, ma'naviy hayotimizni turli tahdid va xurujlardan himoya qilish masalasiga bo'lgan o'z burchi va mas'uliyatini aynan ana shu asosda aniqlab olishi zarur. Bu masala haqida chuqurroq o'ylab ko'radigan bo'lsak, shu tamoyillarga tayangan jamiyatning o'ziga xos ijtimoiy shakl-shamoyili, uning qiyofasi, rivojlanish yo'llari, ustuvor xususiyatlari to'g'risidagi aniq tasavvur turli fikr, bahs-munozaralar orqaligina ayon bo'lishini e'tirof etishimiz va buni o'zimizga mezon qilib olishimiz zarur.

Biroq, bu qobiliyatlarning shakllanishi, kognitiv qobiliyatlarning shakllanishi insonning tug'ilishidan boshlab shaxsning shakllanishigacha davom etadi. Xususan, ma'lum bir yosh ko'p kitob o'qishi, o'z yurti tarixini o'rganishi, urf-odatlariga hurmat ruhida tarbiyalanishi, bir so'z bilan aytganda, milliy e'tiqod

– milliy g‘ururni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. O‘z xalqining qadriyatlarini qadrlaydigan, o‘z tarixini biladigan, o‘z vataniga e‘tiqodi shakllangan yoshlar axborot oqimlari ta’siriga tushib qolish ehtimoli kamroq. Chunki bunday yoshlarning o‘ziga xos psixologiyasi, muammoga o‘ziga xos yondashuvi bor. U har qanday ma’lumot ortidagi aniq maqsadni o‘rganishni boshlaydi⁴⁸.

Ayniqsa, ma’naviy tahdidga, yoshlar ongini egallashga qaratilgan axborot xurujlari avj olsa olaptiki, aslo pasaymayapti⁴⁹. Bu borada ayrim g‘arazli kuchlar turli usul va usullardan foydalanadilar. Xususan, yolg‘on ma’lumotlarni tarqatish, jamoatchilik ongini manipulyatsiya qilish, milliy-ma’naviy qadriyatlarni yemirilish, mentalitetga mutlaqo yot bo‘lgan yot qadriyatlarni targ‘ib qilish, tarixiy xotirani buzish va o‘zgartirish kabi axborot xurujlari turlari. odamlar orasida kiberterrorizm keng tarqalgan. . Eng achinarlisi, yosh avlodning 90 foizi asosiy axborot manbai sifatida “veb” deb atalgan internetga murojaat qiladi.

Albatta, muhim omil shundaki, bu tarmoq qulay axborot manbai bo‘lib, o‘zingiz xohlagan narsani bir lahzada topishingiz, dunyoning narigi tomoniga soniyalar ichida yetib borishingiz mumkin. Ayni paytda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining bu cheksiz ne‘matidan o‘z g‘arazli manfaatlari yo‘lida foydalanuvchilar soni ortib borayotganini ham e‘tibordan chetda qoldirib bo‘lmaydi.

Sovuq urush davrida yadroviy hujumlardan qo‘rqib yashagan dunyo hozir shafqatsiz terror hujumlaridan qochish yo‘llarini qidirmoqda. Axir, bu baxtsizlik vaqt va joyni tanlamasdan, qachon va qaerda xohlasa, o‘zining mash‘um yuzini ko‘rsatishi mumkin. Terrorchilik xurujlari kibermakonda ham faollashib borayotgani xavotir uyg‘otadi. Shu sababli ko‘plab mamlakatlar oldida axborot, aloqa va kompyuter tizimlarida axborotni ishonchli himoya qilishni ta‘minlash masalasi turibdi. Davlatimiz rahbari barcha ommaviy axborot vositalari qatori

⁴⁸ uz.infocom.uz/.../globallashuv-jarayoni-va-axborot-xavfsizli

⁴⁹ “Yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishga qaratilgan qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2014-yil 6-fevraldagi Farmoni.

internet ham yoshlarimiz uchun keng imkoniyatlar eshigini ochishini ta'kidlab, "Internet – bu katta bir do'kon. Do'konga borganda, odam xohlagan molini sotib oladi. Internetni ham shunday bir bozor, ya'ni axborot bozori, deb tushunish kerak", deydi. Biz 'sib kelayotgan avlodni shunday tarbiyalashimiz kerakki, ular internet bozoriga kirganda faqat o'zi uchun zarur narsani olsin, internetdagi axborotdan foydalanish madaniyatini o'rgansin. Internetdan foydalanuvchi har bir fuqaro, avvalo, internetdan foydalanish qoidalarini yaxshi bilishi zarur. Xususan, notanish saytlarga kirmaslik, hech qachon hech kimga shaxsiy parolni yubormaslik, internet orqali muloqot paytida shaxsiy ma'lumotlarni kiritmaslik va tahallus (nik)dan foydalanish, kattalarning nazoratisiz hech qachon internet tizimida tanishib qolgan shaxs bilan uchrashmaslik va kompyuter ekranidagi ma'lumotlarni qarovsiz qoldirmaslik internetdan foydalanish qoidalariga kiradi⁵⁰.

Zamonaviy jamiyatda voyaga yetmaganlarning axborot xavfsizligini ta'minlash hamma tegishli shaxslarning muvofiqlashtirilgan harakatini talab qiladi. Bunda oiladan boshlab, ta'lim muassasalari, keng jamoatchilik va mahalliy davlat hokimiyati organlari ham mas'uldirlar. Albatta, yoshlarning yurish-turishi, kiyinishi, odob-ahloq va madaniyatiga xavf solayotgan bu illatning oldini olishda, ularni milliy qadriyatlarimizga, urf-odat va an'analarimizga hurmat ruhida tarbiyalashda, yuksak ma'naviyatli insonlar etib voyaga yetkazish hamda turli global tahdidlardan himoyalashda jamoat tashkilotlarining, xususan, mahallaning alohida o'rni bor. Mahallalarda Ma'rifat va ma'naviyat hamda Voyaga yetmaganlar, yoshlar va sport masalalari bo'yicha komissiyalar faoliyat ko'rsatib, ular hamkor tashkilotlar bilan birgalikda yoshlarni barkamol etib tarbiyalash, turli yot ma'naviy tahdidlardan himoya qilish, nazoratsizlik va huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirib kelmoqda. Ayniqsa, voyaga yetmaganlarning dars vaqtlarida "internet-kafe"lar va "kompyuter klublarida" bo'lishi, ma'naviy-ahloqiy buzuqlikni targ'ib etuvchi saytlarga kirishi holatlariga barham berish maqsadida jamoatchilik nazorati tashkil etilayotganligi, ota-onalarning farzand

⁵⁰ Inson omili: istiqlol, ma'naviyat, taraqqiyot, uza.uz/.../inson-omili-istiqbl-manaviyat-taraqqiyot-06.06.20...

oldidagi majburiyatlari tushuntirilayotgani, “internet-klublari” rahbarlari javobgarlikka tortilayotgani o‘z samarasini bermoqda.

Soxta axborotlardan himoyalanişning eng yaxshi usuli – barcha axborot manbalariga ehtiyotkor yondashish, ularga tanqidiy va tahliliy nazar bilan qarab, mustaqil xulosa chiqarish. Har qanday axborotni chuqur tahlil qilmay turib to‘g‘ri deb biladigan bo‘lsak, yolg‘on ma‘lumot tarqatuvchilar tuzog‘iga ilinib qolishimiz hech gapmas. Nafaqat OAVlariga murojaat qilgan vaqtda, balki do‘stlar, hamkasblar va qarindoshlar bilan muloqotga kirishganda ham hushyorlikni unutmash lozim⁵¹. O‘zbekiston Respublikasining “Axborot erkinligi to‘g‘risida”gi Qonunida ommaviy axborot vositalaridan foydalanishda yoshlar ongiga salbiy ta‘sir etadigan, sog‘lom turmush tarziga to‘g‘ri kelmaydigan hamda ijtimoiy xavfli hisoblangan axborotlarni tarqatishga yo‘l qo‘yilmasligi ta‘kidlangan. Turgan gapki, bu qoidalar bevosita internetga ham taalluqli. Shunga qaramay, jahonda “axborot urush”lari avj olib, davlatlarning suveren tengligi, konstitutsion me‘yorlari, diniy e‘tiqodi, tinchlik va xavfsizligiga rahna solmoqda.

Hozirda “Oila-mahalla-ta‘lim muassasasi” hamkorligi tizimli tashkil etilgan. Ushbu hamkorlik doirasida tarbiyasi og‘ir talabalar, yoshlar o‘rtasida milliy qadriyatlarimizni targ‘ib etish bo‘yicha muayyan ishlarni amalga oshirib kelinmoqda⁵². Ayni paytda asosiy e‘tiborni mana shu tizim doirasida voyaga yetmaganlar yoshlarni ma‘naviy tahdid va informatsion xurujlardan himoya qilishga qaratish lozim. Informatsion xurujning asosiy ko‘rinishi zamonaviy uyali aloqa vositasi orqali kirib kelayotgani hech kimga sir emas. Negaki yoshlar uyali aloqa vositasi orqali bimalol internetga ulanishi va xohlagan saytiga kirishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, bugungi kunning eng muhim talabi – ota-onalar

⁵¹ Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. - Toshkent: "O‘zbekiston", NMIU, 2019.

⁵² “Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida” – O‘zbekiston Respublikasi qonuni 26.12.1997. (yangi tahriri-15.01.2007)

o‘z farzandlarining uyali aloqa vositasidan va internetdan to‘g‘ri foydalanishi bo‘yicha doimiy nazoratni olib borishi lozim⁵³.

Ota-onalar nazorati – bu dastur va xizmatlar, qaysiki ota-onalarga bolalarni kompyuterdan qanday maqsadlarda foydalanayotganini, xususan internetdagi muloqotlarni chegaralashdan tortib, elektron qutilarni kuzatishgacha bo‘lgan nazorat shakli hisoblanadi. Tan olish kerak, ko‘pincha ota-onalar axborot savodxonligida o‘z farzandlaridan ortda qoladilar, shuning uchun ham farzandlari uyda kompyuter yoki televizor oldida o‘tirib, qanday xatarga yo‘liqishlari mumkinligi haqida tasavvurga ega bo‘lmaydi. Ota-onalarning yosh avlodni tarbiyalash bo‘yicha huquqiy, ma‘naviy-axloqiy va fiziologik bilimlarini oshirish maqsadida fuqarolar yig‘inlarida “Ota-onalar universitetlari” tashkil etilgan. Bugun ko‘tarilgan mavzuning naqadar dolzarb ekanligini inobatga olib, mazkur universitetning yo‘nalishlari bo‘yicha mashg‘ulotlar rejasiga “Farzandingizni axborot xurujlaridan saqlang”, “Oilada ma‘naviy-axloqiy tarbiya”, “Farzandingizni zararli odatlardan asrang” mavzularini kiritish va shu orqali ota-onalarning o‘z farzandlarini axborot xurujlaridan saqlash bo‘yicha bilim va mas‘uliyatini oshirish maqsadga muvofiq deb o‘ylaymiz!⁵⁴

2-bob bo‘yicha xulosalar

Voyaga yetmaganlarni turli ma‘naviy tahdidlar va informatsion xurujlardan himoyalash bo‘yicha davlat va jamoat tashkilotlari tomonidan quyidagilarni amalga oshirish taklifini bildiramiz:

– manfaatdor idora va tashkilotlar tomonidan voyaga yetmaganlarni turli informatsion xurujlardan himoyalash maqsadida internet tarmog‘idan foydalanishni tartibga solishga qaratilgan qonun loyihasini ishlab chiqish;

– bolalar sportini rivojlantirish jamg‘armasi bilan hamkorlikda voyaga yetmagan yoshlarning bo‘sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish maqsadida

⁵³ “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”. O‘zbekiston Respublikasining qonuni. (O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2008-y., 1-2-son, 1-modda, 2009 y., 52-son)

⁵⁴ Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. - Toshkent: “O‘zbekiston”, NMIU, 2019.

ijtimoiy- foydali mehnatga, to‘garaklarga, shuningdek, turli sport musobaqalariga jalb qilish;

– ota-onalar uchun farzandini tashqi ma’naviy tahdid va informatsion xurujlardan himoya qilishda mas’uliyati, bilimi va javobgarligini oshirish bo‘yicha internet va uyali aloqa vositasidan fodalalanish madaniyatini shakllantirishga oid uslubiy tavsiyalar ishlab chiqish va tarqatish;

– Respublika Ma’naviyat va ma’rifat markazi, O‘zbekiston Yoshlar Ittifoqi bilan hamkorlikda voyaga yetmaganlar o‘rtasida axborot xavfsizligining mazmun- mohiyati, “ommaviy madaniyat”ning salbiy oqibatlari hamda yoshlarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga qaratilgan targ‘ibot ishlarini olib borish;

– ta’lim muassasalarida soha mutaxassislarini jalb etgan holda yoshlarning internetda hayot va sog‘liqqa tahdid soluvchi vaziyatlarda xavfsiz harakat qilish bo‘yicha malakasini oshiruvchi muloqotlar, davra suhbatlari, seminar-treninglar uyushtirish;

– “Oila-mahalla-ta’lim muassasasi” hamkorligida talaba-yoshlarning dars vaqtlarda “internet-kafe”lar va “kompyuter klublarida” bo‘lishi, uyali aloqa telefonlari orqali ma’naviy-axloqiy buzuvchilikni targ‘ib etuvchi rolik, saytlarga kirishi holatlariga barham berish maqsadida jamoatchilik nazoratini tizimli tashkil etish.

-yoshlarni bo‘sh vaqtini samarali tashkil etish. Kitob o‘qish, kutubxonalarga borish uchun sharoitlarni yaratib berish.

Ushbu vazifalarni amalga oshirishda, avvalo, davlat va jamoat tashkilotlar bilan hamkorlikda ma’naviy-ma’rifiy ishlarni tizimli ravishda tashkil etishimiz lozim. Buning uchun esa, har birimizdan fidoyilik, tashabbuskorlik va mas’uliyat talab etiladi.

III BOB. YANGI O‘ZBEKISTONDA AXBOROTLASHUV VA RAQAMLASHTIRISHNING: MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

3.1. Global axborot urushi davrida ma’naviy tahdidlarga qarshi kurash mexanizmlari

XXI asrga kelib dunyomizga “Globallashuv” deb nom olgan jarayon kirib keldi. Bu jarayonni bugun mutaxassislar dunyoning bir butunlashuvi, dunyoning yaxlitlashuvi kabi nomlar bilan ham izohlashmohda. Mazkur jarayon qanday nom bilan atalmasin, insoniyat hozirda uning ijobiy va salbiy “ta’m”ini his qilib yashamoqda. Bir tomondan olib qaraganda, dunyoning globallashuvi natijasida umumbashariy tus olgan muammolar o‘zining ijobiy yechimini topmoqda, taraqqiyot ilgarihamoqda. Ammo shu bilan birga, globallashuv o‘zining salbiy jihatlarini ham namoyon qilmoqdaki, natijada mafkuraviy kurash maydonlarida turli tahlikali holatlar paydo bo‘lib, odamlarni tashvishga solmoqda.

Jamiyatdagi ichki barqarorlikni ta’minlash odatda ichki va tashqi omillarga, shu jumladan milliy urf-odatlar mentalitet, din, ta’lim, xalqning ustuvor ma’naviy qadriyatlarini, ularning hayot darajasi, sifati, davlatning xavfsizligi hamda mudofaasining rivojlanishi bilan bog‘lik. Agar ma’lum bir mamlakatda ma’naviyat va ma’rifatni targ‘ib qilish davlat siyosati darajasiga ko‘tarilsa, tinchlik, barqarorlik va ilm-fan, ma’rifat madaniyat albatta, gullab-yashnaydi.

Davlat o‘z faoliyatida ma’naviyat va ma’rifatni rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berar ekan, uning barqaror rivojlanish uchun imkoniyatlar kengayadi. Jamiyatning axloqiy va ma’naviy asoslari shubhasiz uning barqaror rivojlanishiga yordam beradi. Ammo, afsuski, zamonaviy dunyoda bunday rivojlanish uchun mustahkam poydevor yaratishga xalaqit beradigan va har doim ham oldini olish yoki to‘xtatish bo‘lmagan omillar mavjud. Ana shunday omillardan biri bu globallashuv va uning tarkalishidan kelib chiqadigan ma’naviy tahdidlardir. Bugungi kunda globallashuvning shiddatli tus olishi dunyo miqyosida g‘oyaviy-mafkuraviy taxdidlarning tobora avjiga chiqishiga zamin yaratmoqda.

Mana shunday bir sharoitda tinchlik, barqarorlikni saqlashda va ma’rifatga e’tibor qaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu fikr yuritganda, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning quyidagi so‘zlarini doimo yodda tutishimiz lozim: "Biz ma’naviyat va ma’rifat ishini vatanparvarlik ishi, vijlon ishi, deb bilamiz Vijdoni, ma’naviyati bor inson Vatanni, albatta, albatta, yaxshi ko‘radi. Vijdon ma’naviyat degani – xalqqa, Vatanga chin yurakdan xizmat qilish deganidir.

Mana shunday qarash butun xalqimiz, ayniqsa, yoshlarimiz tomonidan keng qizg'in qo'llab-quvvatlanayotgani ma'naniy tarbiyaning naqadar dolzarb ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Binobarin. ushbu haqiqatni anglagan xolda. davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev bugungi kunda mamlakatimizni har tomonlama taraqqiyotga erishuvida ma'naviy-ma'rifiy sohadagi islohotlarga alohida e'tibor qaratayotgani bejiz emas, albatta. Zero, jamiyatni ma'naviy sohada amalga oshirayotgan tub islohotlar shubhasiz uning barqaror rivojlanishiga yordam beradi.

Afsuski, zamonaviy dunyoda bunday rivojlanish uchun mustahkam poydevor yaratishga xalaqit beradigan omillar mavjuli bu borada yanada teran fikrlashni taqozo etadi. Ana shunday omillardan biri bu globallashuv sharoitida xar qanday xalq va millat taraqqiyotiga rahna soluvchi omillardan biri ma'naviy taxdidlardir. Mazkur omillar mamlakatimizda ma'naviyat borasida amalga oshirilayotgan islohotlar davlatimizning ustuvor siyosati darajasiga ko'tarildi.

Ushbu sabablar va ehtiyojlar ma'naviyat rivojiga va milliy merosimiz mustaqillikka erishganimizdan keyin davlatimiz hayotidagi ustuvor siyosat safatida olib borilishiga olib keldi.

Bugungi O'zbekistonda aholining 60 foizidan ortig'ini tashkil etadigan yosh avlodning mafkuraviy dunyoqarashi qanchalik yuqori bo'lsa yoshlar orasida milliy nafkuraga ishonch shunchalik kengroq bo'ladi.

Buyuk olim Abu Nasr Forobiy aytganidek: "Insoniyatnig mohiyati chinakam baxtga erishishdan iboratdir. Shuning uchun inson bu maqsadiga o'zing yuksak g'oyalari va intilishlarida erishishi kerak"⁵⁵.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, yosh avlod tafakkurini rivojlantirish va eng avvalo, ularning jamiyatda ma'naviy o'zgarishlarni tezkor amalga oshirish g'oyasi ruhida tarbiyalash zarurligini taqazo etmoqda. Zero, milliy g'oya muaayan ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, huquqiy, ma'naviy va ma'rifiy sohadagi mavjud muammolarni hal qilishda muhim ro'l o'ynaydi.

⁵⁵ Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. T.: Abdulla Qodiriy, 1993, 88-bet.

Odatda inson qalbiga boradigan ta'limdan boshlanadi. Yoshlar ma'naviyatni yuksaltirishda, ularning qalibi va ongida sog'lom fikrlash, mustaqil dunyoqarashni shakllantirishda ta'li tizimining o'rni beqiyosdir.

Glaballuv sharoitida inson qalbi va ongini zabt etish maqsadida turli g'oyaviy-mafkurva iy axborot xurujlari orqali "ayrim" siyosiy kuchlarning avj olishi afsuski tashvishlidir. Zero, siyosiy va konstitutsiyaviy tuzumga solinayotgan taxdidlar ma'lum bir millat, jamiyat va davlatning tinchligi va barqarorligi nisbatan ma'lum ma'noda tahdid soladi. Tarixdan ma'lumki, har qanday jamiyatda xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlashda ma'naviyatni o'rni ayniqsa, beqiyosdir.

Ta'kidlash joizki, ma'naviyat jamiyat va dalat hayotida muhim o'rin tutib insonni boshqarishda alohida ahamiyatga egadir. Zero, aksariyat siyosiy kuchlar o'zlarining g'arazli maqsadlarini amalga oshirishda bevosita har qanday xalq va millatni ma'naviyatiga tahdid solishda uni o'ziga bo'ysundirishga alohida e'tibor qaratsihmoqda.

Mamlakatimiz xalq xo'jaligining birorta tarmog'i samarali va o'rtacha tashkil etilgan axborot infratuzilmasisiz faoliyat ko'rsata olmaydi. Hozirgi vaqtda milliy axborot resurslari har bir davlatning iqtisodiy va harbiy salohiyatini shakllantiruvchi omillardan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu resursdan unumli foydalanish mamlakat xavfsizligini, demokratik axborot jamiyatini muvaffaqiyatli shakllantirishni ta'minlaydi. Bunday jamiyatda axborot almashish tezligi oshadi, axborotni to'plash, saqlash, qayta ishlash va undan foydalanishda ilg'or axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish kengayadi. Geografik joylashuvidan qat'i nazar, Internet xalqaro kompyuter tarmog'i orqali har xil turdagi ma'lumotlar kundalik hayotimizga kirib keldi. Ushbu kompyuter tarmog'i tufayli axborot jamiyati jadal rivojlanmoqda. Axborot olamiga sayohat qilganda davlat chegaralari tushunchasi yo'qoladi. Global kompyuter tarmog'i davlat boshqaruvini tubdan o'zgartiradi, ya'ni davlat endi axborotni tarqatish mexanizmini nazorat qila olmaydi. Shu bois mavjud ma'lumotlardan noqonuniy foydalanish, undan foydalanish va yo'qotish kabi muammolar keskinlashdi.

Bularning barchasi shaxs, jamiyat va davlatning axborot xavfsizligi darajasining pasayishiga olib keladi. Davlatning axborot xavfsizligini ta'minlash muammosi milliy xavfsizlikni ta'minlashning asosiy va tarkibiy qismi bo'lib, axborotni muhofaza qilish davlatning birlamchi vazifalaridan biriga aylanib bormoqda.

Tabiiyki, axborot oqimlarining salbiy ta'siri ularda shakllangan mafkuraviy himoya tizimining mukammalligiga bog'liq. To'g'ri, birinchidan, hamma ham bir xil rivojlangan qobiliyatlarga ega emas. Biroq, bu qobiliyatlarning shakllanishi, kognitiv qobiliyatlarning shakllanishi insonning tug'ilishidan boshlab shaxsning shakllanishigacha davom etadi. Xususan, ma'lum bir yosh ko'p kitob o'qishi, o'z yurti tarixini o'rganishi, urf-odatlariga hurmat ruhida tarbiyalanishi, bir so'z bilan aytganda, milliy e'tiqod – milliy g'ururni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. O'z xalqining qadriyatlarini qadrlaydigan, o'z tarixini biladigan, o'z vataniga e'tiqodi shakllangan yoshlar axborot oqimlari ta'siriga tushib qolish ehtimoli kamroq. Chunki bunday yoshlarning o'ziga xos psixologiyasi, muammoga o'ziga xos yondashuvi bor. U har qanday ma'lumot ortidagi aniq maqsadni o'rganishni boshlaydi⁵⁶.

Axborot va yoshlar ma'naviyatining globallashuvi, har qanday axborot oqimining yoshlar ma'naviyatiga ta'siri, zararli axborot tahdidi haqida gapirganda, eng avvalo, jamiyatimiz va davlatimizning milliy xavfsizligi yotligini hisobga olishimiz kerak. bu masalaning markazida. Chunki bu mavzu haqida gapirganda, avvalo, ikkita savol mavzuning dolzarb mazmuniga aylanadi: birinchisi, axborot oqimi – mafkuraviy tahdid; ikkinchisi – yoshlar ma'naviyati, ya'ni yoshlarimizda turli ma'lumotlarga nisbatan shakllangan immunitet masalalari⁵⁷.

Globalashuv mafkura poligonlarida g'oyaviy-mafkuraviy kurashning tobora avj olishi yoshlar ongi va qalbini ekspansiya qilishga qulay sharoit yaratmoqda. Ayniqsa, dunyo miqyosidagi siyosiy jarayonlarga ta'sir vositasi

⁵⁶ uz.infocom.uz/.../globallashuv-jarayoni-va-axborot-xavfsizli

⁵⁷ Globallashuv jarayoni va ommaviy tahdid. muborakt.uz/91-globallashuv-jarayoni-va-ommaviy-tahdid.

sifatida mafkuraviy suqulib kirish, ijtimoiy munosabatlarga ta'sir o'tkazish, bevosita g'oyaviy-mafkuraviy ta'sir o'tkazish orqali amalga oshirilmoqda.

Barcha sohalarda bo'lgani singari dunyoning axborotlashuvida ham globallashuv jarayoni o'zining kuchli ta'sirini ko'rsatmoqda. Natijada axborotlar ko'lami o'lchab bo'lmaydigan darajada kengayib, jamiyat kuchli axborotlar bosimi ostida qolmoqda.

Hozirgi yoshlarning aksariyati asosiy axborot manbai sifatida internetga murojaat qilmoqda. Biroq ular axborot immuniteti shakllanmagan mish-mishlar olami bo'lgan "Internet" orqali ma'naviyatga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Nima uchun ta'sir qiladi? Balki gap yoshlarning ma'naviyati yetarlicha shakllanmaganida emasdir. Bugun yoshlarimiz G'arbning turli seriallari ta'sirida ulg'ayib, milliy qahramonlarimizning jasoratlaridan bexabar". ular dunyoviy bilimlarni egallagan bo'lsa, ularning Vatan manfaatiga xizmat qilishiga, o'zgalarning g'oyalariga bo'ysunmasliklariga kafolat bera olmaymiz. Ularni, avvalo, Vatanga, urf-odat va qadriyatlarga sadoqat ruhida tarbiyalasak, har qanday buzg'unchi axborotga qarshi axborot immunitetini shakllantiradi.

Eng avvalo g'araz maqsadda amalga oshirilayotgan tashqi g'oyaviy ta'sirlar, mamlakatimizda sodir bo'layotgan o'zgarishlarga xolis yondashuv bayrog'i ostida olib borilayotgan bir yoqlama axborotlar va baholarning oldini olish, ularga qarshi ob'yektiv ma'lumotlarni kishilarga tezkor, tizimli va tadrijiy yetkazib berish masalasi dolzarb bo'lib turibti.

Aholini xolis va haqqoniy axborotga ega bo'lishini ta'minlash, yurtdoshlarimizni ma'naviy saviyasi, bilim va dunyoqarashini oshirish, shu bilan birga, yosh avlodni vatanparvarlik va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga qaratilgan ma'lumotlarni global tarmoq orqali tarqatib borilishi ayrim tashkilotlar oldida yana bir muhim vazifa sifatida qayd etish mumkin.

Yoshlarda axborot madaniyatining shakllanishida jamiyat ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy taraqqiyoti, uning evolyutsion rivojlanishi muhim rol o'ynaydi. Shu munosabat bilan talaba yoshlarning ilm fan, ma'rifat ma'naviyat, odob-ahloqqa

hamda siyosiy ongiga asoslangan axborot madaniyatini shakllantirishda uzluksiz ta'lim tizimining tarkibiy qismlarining o'rni va roli beqiyosdir.

Birinchi, uzluksiz ta'lim tizimi o'zini tarkibiy tuzilish bilan juda keng va ko'p qirrali asoslarga va vositalarga ega. Ularning har birida shaxs axborot madaniyatini shakllantirishning keng imkoniyatlariga ega bo'lgan ta'lim-tarbiya bo'g'inlari shakllangan o'ziga xos ichki tizimi mustahkamlangan. Bugungi uzluksiz ta'lim tizimini zamonaviy axborot vositalari va yangi pedagogic texnologiyalarsiz tasavvur etish mumkin emas. Shu turdagi ishlarga axborot madaniyatini shakllantirishda uzluksiz ta'lim tizimini rolini falsafiy ilmiy tahlil qilish keng qamrovli muammoni o'z ichiga oladi.

Ikkinchi, muammoga mustaqil, tahliliy yondashuv o'zaro bog'liq bo'lgan mavzuni taqdim etishni taqazo etadi yani bir tomoni ta'lim tizimini tashkil etuvchi yo'nalishlarni, sohalar, muassasalarni faoliyatini umumiy tarzda tadqiq qilishni talab etlsa, ikkinchi tomondan ularning shaxs, va ularda axborot madaniyatini shakllantirishga yo'naltirilgan maqsad va vazifalarni analiz qilish zaruriyatini vujudga keltiradi⁵⁸

Uchinchi, bu o'rinda masalani to'laqonli tarkibda ko'zda tutilgan ya'ni ularni axborot madaniyatini tarbiyalash va shakllantirishdagi ahamiyat bilan uzviy bog'liqlikda bo'ladi. Talabalarda zararli axborotlar tahdidini bartaraf etishni shakllantirishga yo'naltirilgan faoliyatni tashkil etish, bu borada samaradorlikka erishish yo'lida beriladigan bilimlar majmui yaratilgan. "Harbiy pedagogika va psixologiya" asoslari fani mavzulari asosida talabalarda zararli axborotlar tahdidini bartaraf etishni shakllantirishda o'qituvchining pedagogik shart-sharoitlari ko'rsatilgan.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, talabalarda zararli axborotlar tahdidini bartaraf etishni shakllantirish o'qituvchining tajribasi va pedagogik mahoratining yuksak bo'lishini talab etadi. Bu sharafli ishda o'qituvchining ilmiy pedagogik va ahloqiy obro'si, so'zi bilan ishining birligi, nazariy bilimga ega bo'lishi va talaba

⁵⁸ Гриняев С.Н. Интеллектуально противоядие информационному оружию Текст / С.Н. Гриняев. - М.: СИНТЕГ, 1999. - 232 с

ruhiyatini yaxshi bilishi katta ahamiyatga egadir. Shu munosabat bilan ushbu bobda o'qituvchilarning dars jarayonidagi pedagogik mahorati hamda talabalarda zararli axborotlar tahdidini bartaraf etishni shakllantirishning quyidagi modeli ishlab chiqilgan. Ushbu modelda zararli axborotlar tahdidini bartaraf etishni shakllantirishning tuzilishi, xususiyatlari, o'zaro bog'liqligi ifodalangan.

Internetning salbiy ta'sirilari:

A) yot, buzg'unchi g'oyalarning kirib kelishi (masalan, diniy ekstremizm, millatchilik, irqchilik, sadizm);

B) g'arb turmush tarziga xos, lekin o'zbek mentalitetiga zid bo'lgan g'oya va munosabatlarning ta'siri (kiyim, chekish, pirsing, tatuirovka va boshqalar);

v) pornografik ma'lumotlarning yoshlar tarbiyasiga ta'siri;

D) tekshirilmagan ma'lumotlar (quti toshlari).

Axborot oqimining tezligi, o'z maqsadiga terroristik yo'l bilan erishishga odatlangan cheksiz auditoriyaga ega bo'lgan internetning ulkan imkoniyatlari yovuz kuchlar manfaatlariga ham xizmat qiladi. Hozir internetda yuzlab terroristik saytlar aniqlangan. Terrorizm Internetda juda doimiy haqiqatdir: saytlar to'satdan paydo bo'ladi va tez-tez formatini o'zgartiradi. To'satdan u ko'zdan g'oyib bo'ladi, mazmunini saqlaydi, lekin manzilni o'zgartiradi.

Terroristik saytlar asosan uchta auditoriyaga yo'naltirilgan:

1. Avvaldan mavjud va potensial tarafkashlar
2. Xalqaro jamoatchilik fikri
3. Muayyan mamlakat jamoatchiligi.

Ko'pgina mutaxassislar kiberterrorizmning xavfi haqida bot-bot gapirishsada, terroristlar tomonidan Internetdan shunchaki foydalanishni nazardan chetda qoldirar ekanlar. Zamonaviy terroristik guruhlar Internetdan asosan quyidagi sakkiz usul orqali foydalanadilar:

- Psixologik urush
- Reklama va targ'ibot
- Ma'lumotlar to'plash
- Vositalar to'plash

- Qo'lga tushirish va safarbar etish
- Tizimlar tashkil etish
- Axborot ta'minoti
- Rejalashtirish va koordinatsiya

Aholini (jamiyatimizni) kiberterrorizm va Internetdagi terroristik harakatlardan himoya qilish bilan birga, bir qator antiterroristik harakatlar majmuini ishlab chiqish talab etilmoqda.

Beqiyos axborot oqimini ramziy ma'noda o'zaniga sig'may oqayotgan, atrofidagi jamiki narsalarni vayron qilayotgan toshqin daryoga qiyoslash mumkin. Bu esa yoshlardan ularni saralab, "puchagi"dan "sara"sini ajratib olishni, axborotlarni "filtrlab" qabul qilish madaniyatini o'rganishni taqozo etmoqda.

Inson qalbi va ongini egallash uchun kurash hozirgi paytda shu darajada keskin tus oldiki, natijada aynan bu ishni o'ziga kasb qilib olgan mutaxassislar armiyasi shakllanib ulgurdi. Ularni ilmiy tilda "Grifyorlar" deb atashmoqda Bu kasbdagilar inson bolasini internet orqali grifing ya'ni ta'qib qiladilar. Keyingi vaqtda farzandlarining grifinglar ta'qibiga tushib holishining oldini olish maqsadida ayrim ota-onalar kompyuteriga maxsus "kiberpatrul"lar o'rnatib boshladilar. Biroq bu kabi usullar ham vaqtinchalik bir vosita bo'lib, yoshlarda axborot qabul qilish madaniyatining o'rnini bosa olmasligi mutaxassislar tomonidan isbotlanmoqda.

Hozirgi kunda dunyoda demokartik jarayonlarning chuqurlashishi va fuqarolik jarayonlarining rivojlanishi jarayonida davlat va jamiyat o'rtasida munosabatlarni uyg'unlashtirish zarurati paydao bo'ldi. Asosiy nuqtai nazar bu tinchlikni yana mustahkalmash, barqarorlikka erishish va odamlarning orzu intilishlarini ro'yobga chiqarish uchun jamiyatning har bir a'zosi shaxsiy javobgarlik va qat'iy intizomga rioya qilishi talab etiladi. Ushbu mezonni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari

surilgani bejiz emas. "... tanqidiy-tahlil, qat'iy intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatidagi har kungi normaga aylanishi kerak"⁵⁹.

3.2. Informatsion jamiyatda yoshlar mafkuraviy immunitetini shakllantirish muammolari

"Immunitet" so'zi lotincha "immunitas, immunitatus – qutulish, xalos, xoli bo'lish", degan so'zlardan olingan bo'lib, tibbiyot ilmidagi "organizmning o'zidan irsiy jihatdan yot xususiyatlari bilan farq qiladigan, uning butunligiga va biologik o'ziga xosligiga zarar yetkazadigan mikroorganizmlar (kasallik qo'zg'atuvchilar), zaharli moddalar va boshqalardan himoyalash reaksiyasi"⁶⁰, degan ma'noni anglatish uchun qo'llaniladi.

Odatda, organizmni mikroblardan, zaharli moddalardan, uning uchun yot bo'lgan hujayra va to'qimalardan muhofaza qilishda leykositlar ularning zaharidan zararlangan to'qimaga borib, ularni yutib yuboradi va hazm qiladi. Shu tariqa organizm zararlangan to'qimadan qutilib o'zini o'zi himoyalaydi. Buni 1863-yilda mashhur rus biolog I.I.Mechnikov kashf etgan va uni fagositoz (grek. fagos – yutuvchi), ya'ni "yutuvchi" hujayralarni esa fagositlar deb atagan. Shu tariqa immunitetning fagositar nazariyasini bayon qilgan.

Shu bilan bir qatorda organizm yot jismlardan faqat birgina fagositlar yordamida himoyalashmaydi. Unda bu yot jismlarni va ularning zaxarini zararsizlantiruvchi alohida oqsillar – antitelolarni hosil qilish orqali ham himoyalashadi. Ular organizmning kasalliklarga qarshi umumiy qarshiligini oshiradi. Shunday qilib, fagositoz va antitelolar ishlab chiqarish – organizmning immunitet deb ataladigan yagona himoya mexanizmi hisoblanadi. Immunitet organizmni yuqumli kasalliklardan muhofaza qiladi, nobud bo'lgan va yot hujayralardan holi qiladi.

Biologik nuqtai nazardan immunitetni ikkiga:

⁵⁹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning mamlakatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasi.

⁶⁰ Qarang: O'zbek tilining izohli lug'ati. J.2.E-M. –T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2006. –B.202.

1) tug‘ma, ya’ni odam qonida tayyor tug‘ma antitelolar bor bo‘lgan, otadan naslga o‘tadigan immunitetga;

2) hosil qilingan, ya’ni odam yuqumli kasallik bilan kasallanganidan keyin hosil bo‘lgan immunitetga ajratishadi.

Bunda tug‘ma yoki kasallikdan keyin hosil etilgan immunitet tabiiy, odamni biron-bir yuqumli kasallikdan himoya qilish uchun emlash orqali hosil qilingan immunitet sun’iy immunitet deb ataladi.

Mafkuraviy immunitet ma’naviy , ma’rifi, siyosiy, iqtisodiy bilimlarni oddiygina qabul qilib olishni emas, emas, balki ularni ongli ravishda tushunib yetishni, bu bilimlardan zamonaviy ijtimoiy voqealarga mafkuraviy kurashlar voqeligidan kelib chiqib, munosabat bildirish ko‘nikmalarini shakllantirish, ayrim nosog‘lom g‘oyalarga javob berish, uniqabuk qilmaslik holatidir”⁶¹, Mafkuraviy immunitet aslida davlat va millatning ma’naviy birligi bo‘lib, ularning ma’naviy sog‘lomligini himoya qiluvchi g‘oyaviy qalqon vazifasini bajaradi”⁶², “Mafkuraviy immunitet – ma’lum bir shaxs yoki ijtimoiy guruhda o‘ziga xos bo‘lgan qat’iy, barqaror, sog‘lim mafkuraviy qarashning shakllanganligi, ma’lum mafkura tamoyillarini ular tomonidan o‘z ijtimoiy-siyosiy faolligi va yashash tarsi mezoniga aylantirilganligidir⁶³, – degan ta’riflar berilgan. Ushbu ta’riflarning barchasini umumlashtirilgan holda mafkuraviy immunitet – bu shaxs, ijtimoiy guruh, elat, millat va xalqlarning tinch yashashlari uchun o‘zlarini har xil zararli g‘oya va mafkuralardan himoya qilish borasida egallagan bilimlari, ular zamirida shakllangan baholar, qadriyatlar hamda ko‘zlangan maqsadlarni aniq ifodalab mafkuraviy daxlsizligini ta’minlovchi g‘oyaviy-nazariy qarashlar tizimidir. Mafkuraviy immunitetning tub mohiyatini kishilarning o‘zini-o‘zi asrashi uchun har xil zararli, buzg‘unchi g‘oyalardan himoyalani qobiliyatining qanday darajada ekanligi bilan ifodalanadi va belgilanadi.

Mafkuraviy immunitet tizimining asosiy elementlari quyidagilardan iborat:

⁶¹ Qarang: Milliy istiqlol g‘oyasi. Darslik. –T.: Akademiya, 2005. –B.95.

⁶² Qarang: Saifnazarov I, Sainazarova F. “Mafkuraviy xurujlar nima? –T.: “Ma’naviyat”, 2015. –B.17.

⁶³ Qarang: Ma’naviyat: asosiy tushunchalar izohli lug‘ati. –T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2020. –B.292.

1. Jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiluvchi obyektiv ilmiy bilimdir. Ilmiy bilimlarsiz mafkuraviy immunitetni shakllantirib bo'lmaydi, bo'lganida ham mo'rt bo'lib, o'zining qarshilik qilish xususiyatini tezlikda yo'qotadi.

2. Xalning real hayotini va uning kelajagini o'zida aks ettiruvchi qadriyatlar – moddiy va ma'naviy immunitet o'zining milliy negizidan ayriladi, aniqrog'i xalqning himoyaviy qobig'i ichiga tushadigan mafkuraviy qurt-qumursqalarga yo'l ochib beradi.

3. Mafkuraviy real hayotini yana bir elementi, ularning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy-huquqiy, ma'naviy-madaniy maqsadlar tizimi bilan ajralmasligidadir. Chunki maqsad – faoliyatning fikran shakllantirilgan darajasidir, maqsad bevosita omil sifatida inson xatti-harakatlarini yo'naltiradi va tartibga soladi. Maqsad paydo bo'lgach, faoliyat ham samarali kecha boshlaydi. Demak, maqsad aniq bo'lsa, mafkuraviy immunitet ham samarali ta'sir ko'rsatish qobiliyatiga ega bo'ladi.

Ushbu elementlar birgalikda ishga tushurilmas ekan, mafkuraviy immunitet sindirilishi va shu asosda g'oyaviy bo'shliq hosil qilinib, uning o'rniga boshqa yod g'oyalarning kirib kelishiga yo'l ochish mumkin. buni eramizdan oldingi VI asrda yashab o'tgan faylasuf va harbiy qo'mondon Sun Szining quyidagi fikrlarida ko'rish mumkin.

1. Siz raqib mamlakatdagi barcha yaxshi narsalarni buzing, ayniting;

2. Raqib davlatdagi atoqli arboblarning sherik qilib olish, jinoyatga boshlaydi;

3. Raqib davlat rahbariyatning obrusini to'king, qulay paytda ularning jamoat oldida sharmandasini chiqaring.

Gap shundaki, axborot oqimi aniq maqsadga qaratilgan. Uning yoshlarimizga qanchalik ta'sir qilishi uning oldiga qo'yilgan maqsadga qanchalik puxtalik bilan yo'naltirilganligiga bog'liq. Tabiiyki, axborot oqimlarining salbiy ta'siri ularda shakllangan mafkuraviy himoya tizimining mukammalligiga bog'liq. To'g'ri, birinchidan, hamma ham bir xil rivojlangan qobiliyatlarga ega emas. Biroq, bu qobiliyatlarning shakllanishi, kognitiv qobiliyatlarning shakllanishi

insonning tug'ilishidan boshlab shaxsning shakllanishigacha davom etadi. Xususan, ma'lum bir yosh ko'p kitob o'qishi, o'z yurti tarixini o'rganishi, urf-odatlariga hurmat ruhida tarbiyalanishi, bir so'z bilan aytganda, milliy e'tiqod – milliy g'ururni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. O'z xalqining qadriyatlarini qadrlaydigan, o'z tarixini biladigan, o'z vataniga e'tiqodi shakllangan yoshlar axborot oqimlari ta'siriga tushib qolish ehtimoli kamroq. Chunki bunday yoshlarning o'ziga xos psixologiyasi, muammoga o'ziga xos yondashuvi bor. U har qanday ma'lumot ortidagi aniq maqsadni o'rganishni boshlaydi.⁶⁴

Bugungi zamon globallashuvi jarayonida kimki axborotga egalik qilsa, o'sha dunyoga hukmronlik qiladi, degan ibora bejiz paydo bo'lgani yo'q. Darhaqiqat, hozirgi kunda yadro quroli ishlab chiqarish bo'yicha dunyoda 20 ga yaqin davlatda harakatlar davom etayotgan bo'lsa, 120 ga yaqin davlat esa axborot xurujlarini uyushtirish ustida ish olib bormoqda. Ular buning uchun hatto million-millionlab dollar mablag' sarflashdan ham tap tortishmayapti.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, maktab yoshidagi bolalar internetdan ertaroq foydalana boshlagan. Masalan, boshlang'ich sinf o'quvchilari maktab yaqinidagi kafe yoki klubga bemalol borib, internetdan foydalanishi mumkin. Shuning uchun ular uyda Internetga ulanishni xohlashlari tabiiy. Biroq, mutaxassislarning fikriga ko'ra, o'n yoshgacha bo'lgan bola odatda tanqidiy fikrlash va ma'lumotni farqlash qobiliyatiga ega emas, boshqacha aytganda, Internetdan mustaqil foydalanish uchun zarur bo'lgan "filtr". Shu sababli, Internetdan yolg'iz foydalanishi mumkin bo'lgan bola qattiq nazorat ostida bo'lishi va Internetda tanishgan odamlarga o'zi haqidagi shaxsiy ma'lumotlarni bermaslikka o'rgatishi kerak.

Ammo maktab yoshidagi bolalar uchun World Wide Webdagi qanday ma'lumotlar foydali bo'lishi mumkin? Kuniga bir necha soat kibermakonda "sayohat qiladigan" o'smirlar aslida nima qilishadi va bu holat ularning dunyoqarashi va xarakteriga qanday ta'sir qiladi? Agar kerak bo'lsa, o'smirlarning axborot xavfsizligini qanday ta'minlash kerak? Bu savollar ko'plab ota-onalar va

⁶⁴ uz.infocom.uz/.../globallashuv-jarayoni-va-axborot-xavfsizli

yoshlar masalalari bilan shug'ullanadigan tashkilotlar xodimlarini tobora ko'proq tashvishga solmoqda. Buning yaxshi sababi bor.

Davlatlarning o'zaro bog'liqligining sezilarli darajada ortib borishi shuni ko'rsatadiki, bir mintaqadagi salbiy va ijobiy hodisalar juda tez dunyoning boshqa mintaqasiga tarqalib, o'z ta'sirini o'tkazadi. Natijada mintaqada xavfsizlik va barqarorlikka jiddiy tahdidlar mavjud. Vaziyatning keskinlashuvi, tashqi tahdidlarning ichki tahdidlar bilan, ya'ni an'anaviy tahdidlar bilan qo'shilishi, ular o'rtasida uzoqlashuv, o'zaro bog'liqlikning kuchayishi kuzatilmoqda. Bu holat milliy, mintaqaviy va shaxsiy xavfsizlikni ta'minlashda jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Xalqaro munosabatlar tizimida ro'y berayotgan o'zgarishlar munosabati bilan milliy xavfsizlik, mintaqaviy xavfsizlik, xalqaro xavfsizlik, shaxsiy xavfsizlik, ularning o'zaro bog'liqligi kabi tushunchalarning mohiyatini tushunishga e'tibor qaratilmoqda. Zamonaviy dunyoda axborot xavfsizligining holati "Xavfsizlik" ga zamonaviy yondashuvlarni ishlab chiqishni va milliy, mintaqaviy, xalqaro va shaxsiy xavfsizlikka kontseptual yondashuvlarni ishlab chiqishni rag'batlantiradi.

Internetdan foydalanuvchi har bir fuqaro, avvalo, internetdan foydalanish qoidalarini yaxshi bilishi zarur. Xususan, notanish saytlarga kirmaslik, hech qachon hech kimga shaxsiy parolni yubormaslik, internet orqali muloqot paytida shaxsiy ma'lumotlarni kiritmaslik va tahallus (nik)dan foydalanish, kattalarning nazoratisiz hech qachon internet tizimida tanishib qolgan shaxs bilan uchrashmaslik va kompyuter ekranidagi ma'lumotlarni qarovsiz qoldirmaslik internetdan foydalanish qoidalariga kiradi⁶⁵.

So'nggi paytlarda kiber ta'qib qilish yoki qayg'urish hollari tez-tez uchramoqda. Bunday onlayn bezoriliklarning birinchi qurbonlari yoshlar, ayniqsa o'smirlardir. Sababi, bu yoshdagi bolalar tabiatan ochiq va dunyoga faqat ijobiy nuqtai nazardan qarashadi. Ular o'zlarining yutuqlari bilan o'rtoqlashishni, o'z

⁶⁵ Inson omili: istiqlol, ma'naviyat, taraqqiyot, uza.uz/.../inson-omili-istiqbl-manaviyat-taraqqiyot-06.06.20...

fikrlarini boshqalarga aytishni va o'z g'oyalarini baham ko'rishni xohlashadi. O'smirlar o'zlariga juda ishonadilar, kompyuter o'yinlarini yaxshi o'ynaydilar va buyruqlarni osongina bajaradilar. Boshqalar bilan ko'proq muloqotda bo'lib, ular yangi g'oyalarni o'ylab topadilar va ularni hayotga tatbiq etishga harakat qilishadi, lekin bu borada hayotiy tajriba etishmaydi. Shuning uchun ular veb-saytlarni topish, ma'lumot olish yoki elektron pochtdan foydalanish uchun kattalar yordamiga muhtoj. Chunki bir qarashda zararsizdek tuyulgan suhbat xonalarida yoki muloqot uchun maxsus dasturlarda gaplashish fikri endilikda bolalarni jinoyat sodir etishga undashi hayot haqiqati. Grifonchilar yoki grifonchilar zamonaviy yoshlarning qiziqishlarini yaxshi bilishadi va onlayn konferentsiyalar, forumlarda istalgan mavzuda suhbatlashishlari, o'zlarini muammolarini tushunadigan odamlar sifatida ko'rsatishlari mumkin va tarmoqdagi anonimlik funksiyasi sizga eng qisqa vaqt ichida ishonchni qozonish imkonini beradi. vaqt.

Qayg'u bilan kurashishning eng oson yo'li - kompyuteringizga maxsus blokirovka dasturlarini o'rnatish (eng mashhurlari Cyber Patrol yoki Kids Control). Keyin ushbu foydalanuvchining barcha xabarlarini avtomatik ravishda filtrlanadi yoki ota-onalar tomonidan dasturga kiritilgan cheklov tufayli bola keraksiz ma'lumotlarni olishni xohlasa, avtomatik taqiq faollashadi. Shu bilan birga, ushbu dasturlar to'liq xavfsizlikni kafolatlay olmaydi, chunki ular ba'zan foydali ma'lumotlarni cheklashi yoki keraksiz ma'lumotlarni o'tkazib yuborishi mumkin.

Shuningdek, davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari, jamoat tashkilotlari o'rtasida aholi, ayniqsa, yoshlar bilan muntazam muloqot olib borish, internet tarmog'ini milliy qadriyat va an'analarimizni aks ettiruvchi saytlar bilan boyitish, ta'lim muassasalarini internet bilan ta'minlash. odob-axloq qoidalariga to'g'ri kelmaydigan saytlardan foydalanishni cheklash, yoshlarda axborot resurslaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish. Aholining xolis va haqqoniy axborotdan foydalanishini ta'minlash, har bir fuqaro ongida mafkuraviy immunitetni shakllantirish uchun shart-sharoit yaratish, g'oyaviy muxoliflarimiz xatti-harakatlariga qarshi ma'naviy-ma'rifiy targ'ibotni kuchaytirish, voyaga

yetmaganlarga oid milliy qonunchiligimizni mustahkamlash. , tahdidlar va axborot hujumlarining oldini olishga qaratilgan zarur o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish zarur.

Hozirda ko'pgina mamlakatlarda onlayn darslar maktab o'quv dasturiga ixtiyoriy ravishda kiritilgan. Bu, shuningdek, griffing bilan kurashishning o'ziga xos usuli sifatida ko'rsatilishi mumkin. Darhaqiqat, sinfdan tashqari mashg'ulotlarda bolalar Internetdan olingan ma'lumotlarning to'g'riligi va to'g'riligini tekshirishga o'rgatiladi. Bunday tadbirlar, ayniqsa, o'smirlar uchun zarurdir.

Lekin birovning hayotiga, yon-atrofdan sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga betaraf va beparvo qarab, shunchaki kuzatuvchi bo'lib yashaydigan odamdan qo'rqish kerak. Ulardan hech qachon yaxshilik chiqmaydi. Chunki ularda na iymon, na iroda bo'ladi. Ular hatto o'z xalqi va Vatani taqdiriga ham bamisoli begona odamdek qaraydi. Azaldan ma'lumki, beparvo odam dushmanidan ham xavfliroqdir. Chunki dushmanning kimligi, asl qiyofasi siz uchun oldindan ma'lum bo'ladi. Biroq loqayd va beparvo odamning qiyofasini birdaniga bilib bo'lmaydi. Shuning uchun u ichingizda yurib, sizga qarshi tish qayraydigan dushmanlar uchun imkoniyat yaratib beradi. Mashhur faylasuflardan biri ana shu hayotiy haqiqatni chuqur tahlil etib, quyidagi haqqoniy fikrlarni bayon qilgan: «Dushmanlardan qo'rqma - nari borsa, ular seni o'ldirishi mumkin. Do'stlardan qo'rqma - nari borsa, ular senga xiyonat qilishi mumkin. Befarq odamlardan qo'rq - ular seni o'ldirmaydi ham, sotmaydi ham, faqat ularning jim va beparvo qarab turishi tufayli er yuzida xiyonat va qotilliklar sodir bo'laveradi».

Har bir inson hayotida g'oyat muhim ahamiyatga ega bo'lgan ana shunday fikrlarni unib-o'sib kelayotgan yoshlarning ongiga singdirish, ularni hayot sinovlariga bardoshli etib tayyorlash bizning ota-ona, ustoz-murabbiy, rahbar-rahnamo sifatidagi, shu muqaddas yurt fuqarosi sifatidagi muqaddas burchimizdir. Bu boradagi eng dolzarb vazifamiz - yuqorida zikr etilgan barcha jarayonlarning ilmiy-nazariy asoslarini, ularning yangi qirralarini mukammal ochib berish, o'quvchilarimiz, talabalarimizga, keng jamoatchilikka sodda, lo'nda

qilib tushuntirib borish va ularni bugungi zamon talablariga javob beradigan jamiyat qurilishining faol bunyodkorlariga aylantirishdan iborat. Buning uchun avvalambor taraqqiyotimizning har bir yo'nalishi -jamiyatimizdagi siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy munosabatlarning rivoji haqida maxsus adabiyotlar yaratish tizimini yanada takomillashtirish zarur.

Bugungi kunda yoshlarimiz nafaqat o'quv dargohlarida, balki radio-televidenie, matbuot, Internet kabi vositalar orqali ham rang-barang axborot va ma'lumotlarni olmoqda. Jahon axborot maydoni tobora kengayib borayotgan shunday bir sharoitda bolalarimizning ongini faqat o'rab-chirmab, uni o'qima, buni ko'rma, deb bir tomonlama tarbiya berish, ularning atrofini temir devor bilan o'rab olish, hech shubhasiz, zamonning talabiga ham, bizning ezgu maqsad-muddaolarimizga ham to'g'ri kelmaydi. Nega deganda, biz yurtimizda ochiq va erkin demokratik jamiyat qurish vazifasini o'z oldimizga qat'iy maqsad qilib qo'yganmiz va bu yo'ldan hech qachon qaytmaymiz. Binobarin, biz davlatimiz kelajagini o'z qobig'imizga o'ralib qolgan holda emas, balki umumbashariy va demokratik qadriyatlarni chuqur o'zlashtirgan holda tasavvur etamiz. Biz istiqbolimizni taraqqiy topgan mamlakatlar tajribasidan foydalanib, davlat va jamiyat boshqaruvini erkinlashtirish, inson huquq va erkinliklarini, fikrlar rang-barangligini o'z hayotimizga yanada kengroq joriy qilishda ko'ramiz. Biz butun ma'rifatli dunyo, xalqaro hamjamiyat bilan tinch-totuv, erkin va farovon hayot kechirish, o'zaro manfaatli hamkorlik qilish tarafdorimiz.

Biz uchun shunday yo'l ma'qul, uning boshqa muqobili yo'q.

Muxtasar qilib aytganda, yoshlarimizning ma'naviy olamida bo'shliq vujudga kelmasligi uchun ularning qalbi va ongida sog'lom hayot tarzi, milliy va umummilliy qadriyatlarga hurmat-ehtirom tuyg'usini bolalik paytidan boshlab shakllantirishimiz zarur. Shuni unutmaslik kerakki, bugungi kunda inson ma'naviyatiga qarshi yo'naltirilgan, bir qarashda arziyas bo'lib tuyuladigan kichkina xabar ham axborot olamidagi globallashtirish shiddatidan kuch olib, ko'zga ko'rinmaydigan, lekin zararini hech narsa bilan qoplab bo'lmaydigan ulkan ziyon etkazishi mumkin.

3-bob bo'yicha xulosalar

Yuqoridagilar O'zbekiston yoshlarining ijtimoiy va siyosiy hayotidagi rolini oshirish yo'lini boshlab yuborganligini ta'kidlashga asos beradi. O'zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida yoshlarga alohida o'rin beriladi. Ta'lim tizimi rivojlanayotgan iqtisodiyot uchun kadrlar tayyorlashning muhim elementi sifatida ham islohatlardan o'tdi.

Hayot mobaynida o'qiganlarimiz, ma'lum shart-sharoitlarda konkret dalillar va nazariy bilimlar asosida mushohada qilgan bilim va g'oyalarimiz asosida yuritgan fikrlash jarayoni nazariy tafakkurdir. Undan farqli amaliy tafakkur bevosita hayotda va harakatlarimiz mobaynida hosil bo'lgan fikrlarimizga asoslanadigan tafakkurimizdir⁶⁶.

Har qanday axborotni chuqur tahlil qilmay turib to'g'ri deb biladigan bo'lsak, yolg'on ma'lumot tarqatuvchilar tuzog'iga ilinib qolishimiz hech gapmas. Nafaqat OAVlariga murojaat qilgan vaqtda, balki do'stlar, hamkasblar va qarindoshlar bilan muloqotga kirishganda ham hushyorlikni unutmaslik lozim⁶⁷. O'zbekiston Respublikasining "Axborot erkinligi to'g'risida"gi Qonunida ommaviy axborot vositalaridan foydalanishda yoshlar ongiga salbiy ta'sir etadigan, sog'lom turmush tarziga to'g'ri kelmaydigan hamda ijtimoiy xavfli hisoblangan axborotlarni tarqatishga yo'l qo'yilmasligi ta'kidlangan. Turgan gapki, bu qoidalar bevosita internetga ham taalluqli. Shunga qaramay, jahonda "axborot urush"lari avj olib, davlatlarning suveren tengligi, konstitutsion me'yorlari, diniy e'tiqodi, tinchlik va xavfsizligiga rahna solmoqda.

Xulosa qilib aytganda mamlakatimizda milliy mentalitetimizga qarshi yo'naltirilayotgan tahdidlarga qarshi ma'naviy-ma'rifiy sohada amalga oshirilayotgan ishlarimizni samaradorligini yanada kuchaytirish o'z navbatida mustaqilligimizga raxna soluvchi xavf-xatarlar hamda tahdidlarga qarshi taxdid

⁶⁶ Модесов С.А. Информационное пространство как фактор геополитической конкуренции. -М.1997.

⁶⁷ Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. - Toshkent: "O'zbekiston", NMIU, 2019.

bardosh jamiyatni shakllantirishda Respublikamizni strategik vazifasini bajarishda muhim omil vazifasini o'tadi.

Eng asosiysi, biz o'zimizda axborotlarni saralab olish ko'nikmasini shakllantirishimiz, har qanday yot va zararli g'oyaga munosib javob qaytarishga shay turishimiz kerak. Shundagina internet ham, axborot xurujlari ham biz uchun qo'rqinchli bo'lmay qoladi⁶⁸.

XULOSA

Bugun global axborot makoniga real ko'z bilan qarajak, jamoatchilikni xavotir va tashvishga solib kelayotgan muammolardan biri, shubhasiz, axborot makonida nosog'lom manfaatlar, ziddiyat va qarama-qarshiliklar ta'siridagi agressiv, milliy axborot makonimizga, ma'naviy qadriyatlarimizga va barkamol avlodni tarbiyalashdek ezgu g'oyamizga mutlaqo zid bo'lgan axborotlar oqimining kirib kelayotganidir. Axborot sohasi liberallashtayotgan bir paytda, uzoq va yaqin mintaqalardagi turli xil siyosiy, mafkuraviy va boshqa kuchlar o'zlarining chirkin manfaatlari yo'lida ommaviy kommunikatsiya vositalaridan foydalanib, axborot erkinligini suiiste'mol qilib, axborot tahdidlari orqali hali ongi va hayotiy qarashlari shakllanib ulgurmagan farzandlarimizni chalg'itish, ularning ongi va qalbini egallash yo'lidagi harakatlarni kuchaytirayotgani sir emas.

Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalar shakllantiriladi:

1. Zamonaviy axborotlashgan jamiyat taraqqiyotida axborot texnologiyalarining ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-ma'rifiy vaziyatga bevosita tasir ko'rsatib, iqtisodiy-innovatsion omillar bilan bog'liq holda nomoyon bo'lmoqda.

2. Axborotlashgan jamiyatni shakllantirishning muhim sharti bo'lmish aholini zararli axborotlardan himoya qilish uzluksiz yo'nalish hisoblanadi. Gugungi bloblashuv sharoitda axborotlardan to'g'ri foydalanish ko'nikmasini shakllantirish kerak.

⁶⁸ Soxta axborotdan saqlanang

3. Ta'lim-tarbiya jarayonida axborotlarni tanqidiy tahlil qilishga o'rgatish tizimini yanada takomillashtirish, axborotlashgan jamiyatning asosiy sharti hisoblanadi.

4. Bugungi axborotlashgan jamiyatda axborot olish va berish jarayoni muammolarini o'rganib, yechimlarini ishlab chiqish axborotlashgan jamiyatning zarur atributi hisoblandi

5. Globallashuv sharoitdida milliy-ma'naviy xavfsizlikni ta'minlash imkoniyatlari tahlilidan xulosa shuki, mafkuraviy tahdidlarni oldini olishda institusional asosda faoliyatni takomillashtirish, fuqarolarimizning ma'naviy immunitetini kuchaytirishdaeng samarali vazifalardan biri hisoblandi.

6. Mafkuraviy tahdidlarni oldin olishda instittual asosda faoliyatni takomillashtirish faqarolarning ma'naviy immunitetini kuchaytirishda eng samarali vazifalardan biri hisoblandi. Jamiyatda ijtimoiy immunitetni qaror toptirish uchun , avvalo har bir millat o'z milliy g'oyasiga ega bo'lishi kerak. Chunki milliy g'oya jamiyatda yashayotgan barcha kishilarni yagona maqsad sari birlashtiradigan, itimoiy immunitetni mustahkamlaydigan qudratli omil sifatida mavjud qiyinchiliklarni, tahdid va xavf-xatarlarni bartaraf etishga, axborotlashgan jamiyatni rivojlantirishga ximat qiladi.

7. O'zbekistonda tichlik va barqarorlikni ta'minlashning milliy modelida nazariy jihatdan inson hayot faoliyatini ta'minlash uchun xavfsiz axborot olish ehtiyojlarni qondirishga tizimini ta'komillashtirsh zarur degan xulosaga kelindi.

Shunday ekan, bugungi yoshlarimiz hamma sohaga qiziquvchan, yangiliklarni bir zumda o'zlashtirib oladigan, har qanday axborotni tez qabul qiladigan xislatlarga egaligini hisobga olib, ularni turli manbalardan, yot maqsadlarni ko'zlab tarqalayotgan axborotlardan munosib himoyalay olishimiz darkor⁶⁹.

Ushbu vazifalarni amalga oshirishda, avvalo, davlat va jamoat tashkilotlar bilan hamkorlikda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tizimli ravishda tashkil etishimiz

⁶⁹ Модесов С.А. Информационноэ пространство как фактор геополитической конкуренции. -М.1997.

lozim. Buning uchun esa, har birimizdan fidoyilik, tashabbuskorlik va mas'uliyat talab etiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YHATI

I. O‘zbekiston Respublikasi qonunlari:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi.-T.: O‘zbekiston, 2021.
2. “Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to‘g‘risida” – O‘zbekiston Respublikasi qonuni 12.12.2002.
3. “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”. O‘zbekiston Respublikasining qonuni. (O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2008-y., 1-2-son, 1-modda, 2009 y., 52-son)
4. “Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida” – O‘zbekiston Respublikasi qonuni 26.12.1997. (yangi tahriri-15.01.2007)

II. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari,

Vazirlar Mahkamasining qarorlari:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-4947-son farmoni / «Xalq so‘zi», 2017 yil 8 fevral
2. ¹ “O‘zbekiston Respublikasi Aloqa, axborotlashtirish va telekommunikatsiya texnologiyalari davlat qo‘mitasini tashkil etish to‘g‘risida” 2012-yil 16-oktabrdagi PF-4475-son O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni. // <https://lex.uz/acts/-2105019?ONDATE=19.12.2012%2000>
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori 202-sonli qarori. Qabul qilingan sana 12.04.2021. <https://www.minjust.uz/uz/law/newlaw>.
4. “Yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishga qaratilgan qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2014-yil 6-fevraldagi Farmoni.
5. “Sog‘lom bola yili” O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014-yil 5-martdagi qarori
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning mamlakatimining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishnig asosiy yakunlari va 2017-

yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalislariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasi.

III. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari:

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. –T.: O'zbekiston, 2017. – 104 b.

2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. –T.: O'zbekiston, 2017. – 488 b.

3. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. –T.: O'zbekiston, 2017. - 48 b.

4. Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi. // «Xalq so'zi». 2016 yil 8 dekabr.

IV. Darslik va o'quv qo'llanmalar:

1. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. T.: Abdulla Qodiriy, 1993.

2. Ayupov.L. Kibernetik axborot ko'rsatkichlar. T.: “Fan”, 1973.

3. Ma'naviyat: asosiy tushunchalar izohli lug'ati. –T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyat-matbaa ijodiy uyi, 2020.

4. Milliy istiqlol g'oyasi. Darslik. –T.: Akademiya, 2005.

5. Muhammad Amin Yahyo. Internetdagi tahdidlardan himoya. –T.: “Movarounnahr”, 2016.

6. O'zbek tilining izohli lug'ati. J.2.E-M. –T.:”O'zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2006.

7. Saifnazarov I, Sainazarova F. “Mafkuraviy xurujlar nima? –T.: “Ma'naviyat”, 2015.

8. Андреев.В.И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития. 3-э изд. / В.И. Андреев. Казан: ТЦентр инновационных технологий, 2004.

9. Винер Н: Кибернетика и общество. –М.: Наука, 1991

10. Гриняев, С.Н. Интеллектуально противодействие информационному оружию Текст / С.Н. Гриняев. -М. СИНТЕГ, 1999.
11. Медесов С.А. Информационное пространство как тактор геополитической конкуренции. -М.1997.
12. Модесов С.А. Информационное пространство как фактор геополитической конкуренции. -М.1997.
13. Мол С. Информационное воздействие в современном итре. –М.: Крымский мост, 2004.
14. Попов Л. Информациология и информационная политика. –М.: Луч, 1999.
15. Попов Л. Информациология и информационная политика. –М.: Луч, 1999.
16. Свитич Л.П. Социальная информациология. –М.: Алгоритм, 2000.
17. Свитич Л.П. Социальная информациология. –М.: Алгоритм, 2000.
18. Эшби Р. Массовая информация: стратегия и тактика потребления; – М.: Дело, 1993.
19. Эшби Р. Массовая информация: стратегия и тактика потребления; – М.: Дело, 1993